

Titel

Koersnota 2018Brabant

WERKDOCUMENT VERSIE 1.2

oktober 2010

Woord vooraf

Het veroveren van de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018 is meer dan een uitdaging. BrabantStad staat aan de vooravond van een intensief traject. Dit document stippelt de koers uit en is de uitnodiging om mee te denken en mee te werken. Het zet onze ambities in het licht en verduidelijkt de verwachte impact en legacy. Ook ontvouwt deze koers tal van projecten. Sommige zijn 'in potloodlijn', andere zijn in ontwikkeling.

'De kunst van het samen leven'. Met dat overkoepelende thema stelt BrabantStad zich kandidaat. Hiermee gaan de provincie en de vijf steden en ommelanden de komende jaren van start.

Met lege handen vertrekken we allerminst. Vanaf 2008 zijn de mouwen opgestroopt om de kandidaatstelling voor Culturele Hoofdstad van Europa 2018 succesvol te maken. Dat heeft veel opgeleverd: projecten uit de steden en de provincie, visietrajecten en het investeringsprogramma 'Samen Investeren in BrabantStad'. Gezamenlijk hebben ze de focus verscherpt, de samenwerking verbeterd en de verbeelding extra vleugels gegeven. Voor die inspanningen willen we veel mensen bedanken. Hun denk- en daadkracht klinkt dan ook door in de koers, die voor de artistiek leider de basis voor het uiteindelijke bidbook zal vormen.

Al zijn we er nog niet, voorop staat dat we de tocht van 2018Brabant samen met u willen ondernemen.

Van harte.

Team 2018Brabant

INHOUDSOPGAVE

p.6	1. CULTURELE HOOFDSTAD VAN EUROPA
p.8	2. PERSPECTIEF BRABANTSTAD
	2.1 Vijf argumenten
p.12	3. DE BESLISSENDE STAP
	3.1 Vijf succesfactoren
p.13	4. DE KUNST VAN HET SAMEN LEVEN
	4.1 Actualiteit en urgentie
	4.2 Schaal en doelgroepen
	4.3 De figuurlijke kunst
	4.4 De letterlijke kunst
p.21	5. OP WEG: 2008-2017
	5.1 Expedities
	5.2 Stadspijlers
p.25	6. HARDOP DROMEN OVER 2018
	6.1 Stadspijlers 2018
	6.1.1 Stedelijke tentoonstellingen
	6.1.2 High Five
	6.2 Expeditie 2018BrabantStad
	6.2.1 Extra ordinary expedities
	6.2.2 Expedities in het groen
	6.3. De Onvoltooide stad
	6.3.1 De spoorzones als voorportalen
	6.3.2 Dromen over 'De Onvoltooide stad'
	6.3.3 Digitale verbindingen in 'De Onvoltooide stad'
p.39	7. IMPACT EN LEGACY
	7.1 Terugverdiende investeringen
	7.2 Culturele, sociale en imago-impact
	7.3 Opbrengsten kandidaatstelling
	7.4 Legacy voor bestuur
	7.5 Legacy voor Nederland en Europa
	7.6 Monitoring
p.43	8. CONCLUSIE
	8.1 Vervolgstappen
	8.2 Tijdpad voor het bidbook

1. CULTURELE HOOFDSTAD VAN EUROPA

Elk jaar wordt er in twee Europese landen een Culturele Hoofdstad gepresenteerd. In 2018 zijn Nederland en Malta aan de beurt. In beide landen zal dat jaar een uitgebreid internationaal cultureel programma plaatsvinden dat zich in de volle maatschappelijke breedte op doelgroepen richt – van amateurs, jeugd en volkscultuur liefhebbers tot professionals, senioren en kunstkenner. In 2013 kiest een vakjury met Nederlandse en Europese leden de kandidaat met het beste plan.

Oogmerk van Europese Culturele Hoofdsteden is het versnellen van de maatschappelijke ontwikkeling van steden. Kortom: cultuur als aandrijfriem om op voorsprong te komen of haar te vergroten. Cruciaal daarin is dat de burgers centraal staan. Voorop staat dat de lokale bevolking bij de ontwikkeling van de stad wordt betrokken en de deelname van inwoners aan culturele activiteiten wordt bevorderd. Uiteraard beoordeelt de jury de plannen ook vanuit het Europese perspectief: aandacht voor de culturele diversiteit in Europa en voor de verbinding tussen burgers, steden en regio's.

NETWERK

De bovengenoemde oogmerken en criteria maken BrabantStad tot de ultieme Nederlandse kandidaat. Nu is BrabantStad nog een hoofdzakelijk bestuurlijk samenwerkingsverband. Maar het is ook een netwerk dat tot een Mozaïek Metropool kan uitgroeien. De kandidaatstelling en de titel geven dat netwerk een stevige impuls en de kans om samen te werken aan een perspectiefrijke en duurzame culturele agenda.

Een korte toelichting op de term Mozaïek Metropool: in een ontwerpatelier over de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling van BrabantStad heeft landschapsarchitect Steven Slabbers in 2007 onder de noemer Mozaïek Metropool drie scenario's ontwikkeld. 'Mozaïek' verwijst naar de veelkleurigheid van de vijf grote Brabantse steden en hun contrast met het landelijk gebied. 'Metropool' staat voor de ontwikkeling van die vijf tot een metropolitaan gebied met daarin hoogdynamische centra, hoogwaardige stedelijke voorzieningen en [culturele] attracties. Een van de ijkpunten in de ontwikkeling van de Mozaïek Metropool is duurzaamheid: het streven naar een dynamisch evenwicht tussen sociaal-economische, ecologische en culturele aspecten, oftewel balans tussen de drie complementaire P's van People, Profit en Planet. Voor de Mozaïek Metropool betekent dit onder meer het behoud van de menselijke maat en het goede van het Brabantse leven tijdens de transitie naar een innovatieve kenniseconomie.

EUROPA

BrabantStad is ook bij uitstek een Europees voorbeeld. Met behoud van eigen identiteit weven verschillende deelnemers – in dit geval vijf steden en het ommeland – gezamenlijk een functioneel

netwerk dat groter en sterker is dan de losse ‘draden’. Voor de goede orde: die draden strekken zich ook over de landsgrenzen uit, onder meer naar Vlaanderen waar Brabant historisch, sociaal-cultureel en economisch mee verbonden is. Daarnaast is BrabantStad een toekomstgerichte kandidaat. In de 21ste eeuw zullen netwerken, waar Brabant van oudsher mee vertrouwd is, in heel Europa steeds belangrijker worden. Bovendien vraagt het begrip Culturele Hoofdstad na 25 jaar om een nieuwe impuls, vergt deze eeuw zoektochten naar nieuwe bestuursvormen en is transsectorale samenwerking en solidariteit op alle niveaus het klemmende vraagstuk. In dat besef kiest BrabantStad voor het motto ‘De kunst van het samen leven’ – zie ook hoofdstuk 4.

Met dit thema, waarin actualiteit en urgentie doorklinken, onderscheidt BrabantStad zich opvallend van de andere Nederlandse kandidaten die op de ‘klassieke’ manier deelnemen. Bovendien zijn vrijwel alle tegenstrevers enkelvoudige en al bestaande steden. BrabantStad is dat niet. Ons programma komt tot stand in het samenspel met de vijf steden en de provincie, waarbij ‘s-Hertogenbosch namens dit samenwerkingsverband de officiële inschrijving kan verzorgen. Met de kandidatuur van BrabantStad kiezen we niet voor een makkelijke weg. Toch zetten we met overtuiging in op een wezenlijke en inhoudelijke koers. De gekozen richting is verfrissend voor Europa en biedt Nederland de kans om zich vernieuwend en met trots te positioneren. Die koers vinden we zelfs zo belangrijk dat de ambities ook zullen worden doorgezet als we onze kandidaatstelling niet ‘verzilveren’.

DEELTJESVERSNELLER

Ervaringen uit andere landen laten zien dat er voor de titelhouder veel opbrengsten zijn te verwachten. Zowel toekenning van de titel als viering van Culturele Hoofdstad van Europa fungeert in de praktijk als deeltjesversneller. De culturele voorzieningen, sociale cohesie en economische kracht in de Culturele Hoofdstad ontwikkelen zich immers aanwijsbaar sneller dan in een reguliere beleidsperiode. Niet voor niets doen zoveel Nederlandse kandidaten een gooi naar de titel. Er kan slechts één winnaar zijn – maar de kaarten van BrabantStad zijn sterk. Zelfs als onze troeven niet tot de officiële titel leiden, dan kan de weg naar de nominatie zelf al veel voordelen opleveren. Ook dat is een les die het verleden van Culturele Hoofdstad leert: kandidaatstelling is een sterke impuls voor projecten, identiteit, samenwerking en planvorming.

2011 EN VERDER

Met de instemming van de Colleges, Raden en Staten ontstaat een stevig bestuurlijk fundament voor 2018Brabant. Wat in het verschiet ligt:

- in 2011 wordt doorgewerkt aan projecten in de drie zogeheten expedities, waarvan de ontwikkeling zich uitstrekt tot aan de programmering in 2018 en later;
- in 2012 is het bidbook klaar, inclusief plannen en verdere concretisering, waarmee we de jury willen overtuigen;
- in 2013 kiest de jury in twee fases de beste kandidaat en legt zij haar keuzes voor aan de Europese Raad;
- in 2014 wordt de titel formeel toegewezen. BrabantStad heeft ondertussen doorgewerkt aan het meerjarig programma – en blijft dat doen.

Zo presenteert BrabantStad zich als een serieuze kandidaat met een vernieuwend inhoudelijk plan en een glasheldere ambitie. Velen hebben aan de uitgezette koers bijgedragen. Ook in de fase waarin het bidbook tot stand komt, zal nadrukkelijk de open dialoog worden gezocht. De gespreksgenoten: Brabantse organisaties, verenigingen, deskundigen, bestuurders en inwoners. Die aanpak doet recht aan het sociale DNA van Brabant, versterkt het draagvlak en bevordert de veelkantigheid van het uiteindelijke programma van 2018Brabant.

2.

PERSPECTIEF BRABANTSTAD

De jonge geschiedenis van BrabantStad leert dat de kracht van Brabant groot is. Tegelijkertijd zijn de gezamenlijke mogelijkheden onderbenut. Noblesse oblige, want Brabant heeft het begrip samenwerking al eeuwen geleden gemunt.

Met de totstandkoming van stedelijke netwerken in de jaren negentig ontstaat in 2001 ook het fenomeen BrabantStad. De samenwerking tussen steden beperkt zich in die periode niet meer tot ruimtelijke ordening en economisch beleid. Ook cultuur, sociale zaken, bereikbaarheid en milieu komen ter sprake. In het kersverse BrabantStad werken de vijf steden samen met de provincie. Een unieke combinatie, want nergens in Nederland maakt een provincie deel uit van een stedelijk netwerk – typisch Brabants, samen. Aanvankelijk voeren kennisdeling en informatie-uitwisseling de boventoon. Maar al snel is er ook oor voor gemeenschappelijke kansen en problemen. Dat wakkert het inzicht aan dat gezamenlijke belangenbehartiging perspectief biedt. Na kleine succesjes komt er geld beschikbaar voor onder meer de ontwikkeling van nieuwe dynamische spoorzones en stedelijke centra. Er ontstaat zelfs een novum: de bereidheid om beleid op diverse terreinen onderling af te stemmen en zelfs aan andere steden aan te passen. Tegelijkertijd zoeken de vijf en de provincie naar antwoorden op de vraag welke consequenties het samen besturen voor [onderdelen van] de autonomie heeft.

Al snel verleidt BrabantStad tot conceptueel denken over de Mozaïek Metropool. Zoals toegelicht in hoofdstuk 1 kent deze metropool hoogstedelijke voorzieningen, interne en [inter]nationale verbindingen, maar ook natuur en groen op loopafstand. Toch is de hamvraag nog niet beantwoord. Hoe kun je de ontwikkeling van BrabantStad zo versnellen dat de Mozaïek Metropool daadwerkelijk van de grond komt? En welke impuls gaat hierbij uit van een meerjarig cultuurprogramma? Om deze vragen te beantwoorden, is het belangrijk het perspectief van een cultureel BrabantStad in een breed economisch en maatschappelijke context te plaatsen.

Samenwerking tussen ‘De vijf’ en het ommeland: dat klinkt als een klok. Toch leeft BrabantStad amper bij de inwoners van de vijf betrokken steden. Niet verwonderlijk, want het is nauwelijks bekend dat BrabantStad raakt aan leven, wonen, werken, reizen en recreëren van 1,2 miljoen mensen. Vooralsnog is BrabantStad een bestuurlijke entiteit die hoofdzakelijk de polsslag van beleidsmakers versnelt. Tal van ontwikkelingen maken de vervlechting van BrabantStad evenwel urgent en bovenal noodzakelijk – de tijd van wenselijkheid ligt achter ons.

2.1 VIJF ARGUMENTEN

Voor de toekomst van de vijf steden en hun samenwerkingsverband kan versnelde doorontwikkeling van BrabantStad beslissend zijn. Die bewering ontstijgt het koffiedik: nu al vergroten ‘De vijf’ hun individuele en collectieve kracht door samenwerking op onder meer ruimtelijk, economisch, infrastructureel en cultureel vlak. Dat voortvarendheid in de ontwikkeling van BrabantStad een halszaak is, zal vooral in de periode na de huidige crisis blijken. Stedelijke netwerken die dan hun [extra] troeven op tafel kunnen leggen, zullen de slagen maken. Wie dat niet kan, staat nationaal en internationaal direct op achterstand.

Voor een helder begrip: de crisis die zich voordoet, beperkt zich niet tot de economie. Ook anderszins leidt het begin van de 21ste eeuw naar beslissende kruispunten: democratie en bestuur, milieu en energie, infrastructuur en mobiliteit en – niet het minst – sociale cohesie en leefbaarheid in buurten. Al die vraagstukken, waarvan de onderlinge verwevenheid zich opdringt, roepen om een gezamenlijke en integrale aanpak. Wat extra telt, is het momentum om BrabantStad tot groei en bloei te laten komen. De kandidaatstelling voor Culturele Hoofdstad van Europa 2018 versterkt dit momentum. Maar ook het omgekeerde blijkt: het momentum voor de doorontwikkeling van BrabantStad geeft extra betekenis en stevigheid aan de nominatie.

Vijf specifieke argumenten om met behulp van een culturele agenda BrabantStad sneller tot wasdom te laten komen:

1. Regie op maat en aantrekkelijkheid

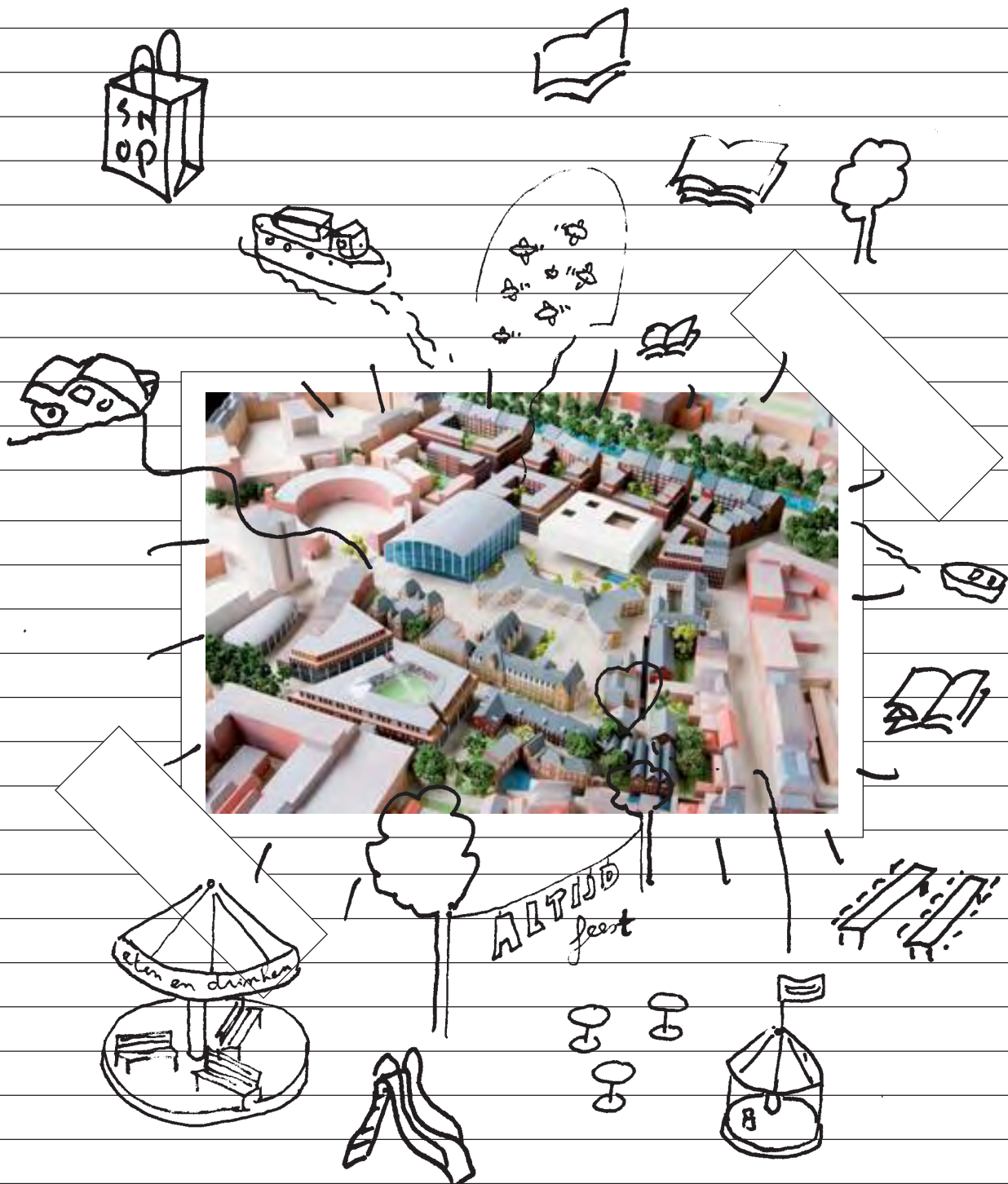
Tussen nu en 2040 zullen de vijf steden gecontroleerd groeien. Dat hoeft geen adempnood te veroorzaken. Het is immers een geleidelijke groei, verdeeld over de vijf steden. Grosso modo prijzen de inwoners van de vijf de menselijke maat van hun leefwereld – van 90.000 [Helmond] tot 225.000 inwoners [Eindhoven]. Niet vreemd, want op die schaal versta je makkelijker de kunst van het samen leven dan in Metropolis. Ook de Atlas voor Gemeenten 2010 bevestigt dat BrabantStad een aangename biotoop is. BrabantStad zorgt voor regie, opdat de vijf steden en ommelanden hun plezierige schaal behouden en tegelijkertijd door samenwerking topkwaliteit kunnen bieden – niet het laatst op cultureel gebied.

2. De lokkende metropool

Weliswaar waarderen inwoners de overzichtelijkheid en omvang van BrabantStad, maar in toenemende mate wensen ze ook de voordelen van een metropool. Tot die pluspunten behoren een sterke fysieke en digitale infrastructuur; een vestigingsklimaat dat als een magneet werkt op nationale en internationale bedrijven en kennis- en onderwijsinstellingen; sport- en culturele voorzieningen die bovenstedelijke allure hebben en bijdragen aan nationale [sport]ambities. In die paradox – een Mozaïek Metropool met een menselijke maat – ligt het toekomstige succes van BrabantStad besloten.

3. Grotere economische slagkracht

Op Zuid-Holland na is Brabant de sterkste economische motor van Nederland. Met circa 120.000 bedrijven, ruim één miljoen banen en een ijzersterke exportpositie draagt Brabant voor 15 procent bij aan het bruto nationaal inkomen. Nog een wapenfeit: meer dan 50 procent van alle octrooien

en patenten uit Nederland is in BrabantStad ontwikkeld. Maar toch: al hangt de roodwit geblokte vlag van Brabant niet halfstok op de bedrijventerreinen, enige bezorgdheid is wel op zijn plaats. Wil BrabantStad haar economische concurrentiepositie behouden, dan vergt dat de omslag naar een innovatieve kenniseconomie waarbij ‘De vijf’ in samenspel met de provincie hun troeven inzetten. Nog een belangrijke overweging: voor bedrijven is het leef- en woonklimaat in combinatie met toestroming uit het hoger onderwijs steeds vaker een zwaarwegend argument om zich ergens wel of niet te vestigen. Versterking van de mix van stedelijke allure, kennisinstellingen en natuur in BrabantStad zal nog meer hoger opgeleide werknemers en zelfstandige ondernemers tot vestiging verleiden. Met name goede culturele voorzieningen en een aansprekend kunst- en cultuuraanbod bepalen voor een belangrijk deel de keuze van hogeropgeleiden om zich in een specifieke stad of regio te vestigen. Dat blijkt uit het proefschrift ‘De aantrekkelijke stad’ [december 2009] van econoom Gerard Marlet. Zo vergroot ook cultuur in BrabantStad de economische slagkracht van elk van de vijf steden en blijven zij samen het ‘centre of excellence’ voor de Nederlandse ambities vormen.

4. Benutting groene ruimte

De lakmoesproef die in 2001 tot BrabantStad leidde, was de totstandkoming van het Groene Woud, het 35.000 hectaren grote Nationaal Landschap in de stedendriehoek Tilburg, Eindhoven, 's-Hertogenbosch. Anno 2010 telt Brabant vier van de twintig Nationale Parken: de Loonse en Drunense Duinen [3500 ha.], Nationaal Park De Groote Peel [1350 ha.], De Biesbosch [9000 ha] en Grenspark De Zoom-Kalmhoutse Heide [3750 ha.]. Tezamen met honderden kleinere natuurgebieden en een fijnmazig beken- en kanalenstelsel zijn ze van onschatbare waarde voor de levenskwaliteit in BrabantStad. Al die natuur ligt in de vijf stedelijke ommelanden, die elkaar onderling raken. Samen vormen ze de ‘groene kracht’ van BrabantStad. De [culturele] samenwerking binnen BrabantStad zorgt voor een duurzame benutting van deze groene ruimte voor inwoners, de agrarische sector en recreanten.

5. Versterking infrastructuur

De vijf steden liggen strategisch aan belangrijke infrastructuur-assen, zoals de A16 tussen Rotterdam en Antwerpen, de A2 tussen Amsterdam en Luik, de A58 en A67 tussen Rotterdam en Ruhrgebied en niet te vergeten het imposante ommeland, dat een onderscheidende kracht is van de Brabantse kandidaatstelling voor Culturele Hoofdstad. Tegelijkertijd ontwikkelen de vijf zich in rap tempo tot dynamische, hoogstedelijke zones rondom de belangrijke OV-knooppunten. Eindhoven Airport en HSL-station Breda zijn twee van de kronen op het werk dat de afgelopen jaren is verricht. Stelsels van rijks- en spoorwegen zorgen voor onderlinge verbindingen en ontsluiten BrabantStad. Toch blijft verbetering van de infrastructuur omcirkeld op de agenda staan, zodat maximaal garen kan worden gesponnen bij de centrale ligging tussen Ruhrgebied, Vlaamse Ruit en Randstad. Goede onderlinge bereikbaarheid vergroot ook de actieradius van de 1,2 miljoen inwoners en versterkt de laagdrempeligheid voor buitenlandse bedrijven en toeristen. Zo komen de specifieke kwaliteiten van elke stad – van karakteristieke bedrijfssectoren tot sport en cultuur – nog meer binnen handbereik. BrabantStad is dan ook het vehikel om de mobiliteit te verbeteren en – nog een stap verder – verbeterde mobiliteit is nodig om culturele voorzieningen te ontsluiten.

3.

DE BESLISSENDE STAP

Tijd voor de tussenbalans. Wat maakt BrabantStad zo kansrijk om zich te ontwikkelen tot Mozaïek Metropool? En meer specifiek: Welke rol speelt de kandidatuur voor Culturele Hoofdstad hierin? De vijf belangrijkste succesfactoren op een rij.

1. Schaal en omvang

De Brabantse steden hebben een overzichtelijke schaal en omvang. Ook is de onderlinge afstand gering. Dat maakt het eenvoudiger om de andere steden in je dagelijkse, wekelijkse of maandelijkse ‘urban system’ te betrekken. Wat je in de ene stad niet vindt, vind je al snel in de andere. Dat geldt voor werk en studie, maar ook voor vrijetijdsbestedingen als sporten, winkelen, kunst beoefenen en culturele evenementen bezoeken.

2. Economische veelzijdigheid

De steden kennen diverse economische oriëntaties, die zich historisch en geografisch laten verklaren. In vogelvlucht: historisch 's-Hertogenbosch is de bestuurlijke hoofdstad, magneet voor zakelijke dienstverlening, religieus centrum, en hart van een regio die excelleert in food, health en care. De jonge steden Eindhoven en Helmond vormen Brainport, zijn centra van bèta-kennis en –research en beschikken over toonaangevende groene industrie. Tilburg is het hart van Social Innovation, met coöperatieve dienstverlening en kenniscentra voor alfa- en gammawetenschappen en nog steeds een stad met maakindustrie. Tot slot is Breda logistiek schakelpunt tussen twee wereldhavens en het hart van een regio die van oudsher sterk is in food, logistics, maintenance toerisme en agro. Deze complementaire profielen bepalen de economische kracht van BrabantStad.

3. Het sociale DNA

Het sociale DNA: Brabant staat te boek als een provincie waar bewoners nog zonder raadpleging van het Groene Boekje foutloos ‘coöperatief, bourgondisch en tolerant’ kunnen spellen. Alle drie begrippen zijn historisch verklaarbaar en kleuren de grondhouding van Brabanders. Feit is dat men in Brabant, bakermat van de coöperaties en de Nederlandse koploper in het aantal familiebedrijven, niet spreekt over ‘shareholders’ maar over ‘stakeholders’. Voor de wording van BrabantStad komt vooral die bereidheid tot samenwerking van pas. Niet minder essentieel is verdraagzaamheid. Van Hugenoten tot gastarbeiders in de jaren zestig en Afghanen en Irakezen in recente jaren: de open Brabantse samenleving heeft veel nieuwkomers opgenomen.

4. Sterk landelijke gebied

Groen: dat is de kleur die Brabant bekend. Voor inwoners van BrabantStad is het niet verrassend dat natuur en platteland vlakbij liggen. Dat was vroeger al zo – en nog. Maar stedenbouwkundigen en ecologen uit andere Europese landen verbazen zich veelal over het ‘Park Brabant’ waarin 1,2 miljoen stedelingen wonen. Dat de ommelanden in elkaar overvloeien, maakt BrabantStad extra uniek. Wat de groene ruimte nog krachtiger zal maken, is de zogeheten Reconstructie. Het buitengebied gaat op de schop en wordt nog groener.

5. Vervlechting stad en ommeland

De vijf steden en de omliggende kleine kernen zijn in de loop van de tijd met elkaar vervlochten. Dat heeft wederzijds voordelen. Ook in de 21ste eeuw zullen de steden en de ommelanden niet als losse entiteiten gezien kunnen worden. Voor een duurzame ontwikkeling van BrabantStad zijn zij nevengeschikt aan elkaar – niet ondergeschied. Ook hier bewijst de reconstructie van het buitengebied haar nut. Zij leidt tot behoud van de leefbaarheid van kleine plattelandsdorpen, inclusief hun sociale en economische vitaliteit, wat de nevenschikking versterkt.

BROODNODIGE IMPULS

De vijf steden staan voor de beslissende stap om de Mozaïek Metropool samen met de provincie metterdaad te verwezenlijken. Toch zal een papieren oproep het proces niet opzienbarend versnellen. Om vaart, vorm en vuur aan BrabantStad te geven, is een stevige culturele agenda een uitstekende impuls. Met de kandidaatstelling voor en uitverkiezing tot Culturele Hoofdstad van Europa 2018 krijgt deze agenda vorm. Nu al staat vast dat de impact en legacy van Culturele Hoofdstad groot zijn en zich niet tot 2018 zullen beperken – zie hoofdstuk 7. Een van de winstpunten is dat 2018Brabant de verwevenheid tussen de vijf steden zichtbaar maakt en versterkt. Het is diezelfde verwevenheid waarvan we eerder hebben moeten vaststellen dat de inwoners haar dagelijks ondervinden, maar nog amper herkennen. Zo scherpt 2018Brabant de focus op BrabantStad, versnelt zij haar ontwikkeling en geeft zij ziel aan de Mozaïek Metropool. Toch zal niet alleen Culturele Hoofdstad van Europa 2018 deze metropool dichterbij brengen. Ook de kunst van het samen leven zorgt voor richting en ‘grotere passen’. Dat is de crux: deze kunst van het samen leven nog beter onder de knie krijgen, is voorwaarde voor de doorontwikkeling van BrabantStad. Tegelijkertijd is het een effect van de doorontwikkeling dat die kunst beter wordt verstaan.

4. DE KUNST VAN HET SAMEN LEVEN

Wie wil dat woorden onvergankelijk zijn, beitelt ze in marmer. Maar in Brabant heeft ‘De kunst van het samen leven’ geen steenhouwer nodig. Al eeuwen lezen we die kunst af aan ons werken, wonen, leren, vieren en genieten. Ook morgen komt ze van pas. Want samen leven is een hele kunst. BrabantStad is de uitdagende beoefening ervan.

‘De kunst van het samen leven’ kan worden opgevat als een speurtocht naar het paradijs op aarde. Volgens sommigen heeft Brabant opvallende trekken van dat paradijs. In bescheidenheid: zelfs als dat zo is, is dat paradijs nog lang niet af. Bovendien willen we anderen – in Nederland en elders in Europa – laten delen in onze zoektocht en resultaten. Speurtocht, zoektocht, queeste: BrabantStad is net zoals ‘De kunst van het samen leven’ een expeditie.

Willen we die tot een goed einde brengen, dan zullen we kennis, expertise en creativiteit moeten delen. Dat geldt voor politici en beleidsmakers, maar niet minder voor verenigingen, ondernemers, wetenschappers, [inter]nationaal uitgevlogen alumni, creatieve geesten en alle anderen die zich in Brabant thuis voelen.

Een expeditie is synoniem aan het onbekende verkennen, op elkaar durven vertrouwen, slimme oplossingen vinden, samen ‘spelregels’ formuleren, elkaars wijsheid en die van eerdere generaties aanwenden om verder te komen. Dat alles tezamen is de kunst van het samen leven en versterkt haar tegelijkertijd. Om spraakverwarring te voorkomen: de kunst van het samen leven strekt zich over alle levensterreinen uit. Zo is er de kunst van het samen werken, samen leren, samen kunst beoefenen, samen feesten en samen besturen.

4.1 ACTUALITEIT EN URGENTIE

De kunst van het samen leven is een actueel en urgent thema – niet alleen in Brabant, ook elders in Nederland en Europa. Drie observaties:

- Globalisering, toegenomen mobiliteit en open grenzen hebben onze identiteit veelkantiger gemaakt. Ooit waren we ‘slechts’ Bosschenaren, Eindhovenaren etc. en Nederlanders. In de 21ste eeuw klinkt nadrukkelijk de uitnodiging om ook Europeanen en wereldburgers te zijn. Dat is wennen. Een tegenkracht die het oproept, is sterker oog voor de eigen vierkante kilometers hebben. Die aandacht voor de eigen leefwereld kan omslaan in geharnast regionalisme. Gelukkig heeft het ook een zonnige kant: oriëntatie op de eigen wereld kan de sociale beschutting, betrokkenheid en trots van Brabanders vergroten. Op die manier wint de kunst van het samen leven in Brabantstad aan thermiek. Ook cultuur en cultuurhistorie kunnen het leven in die Mozaïek Metropool aanzienlijk verrijken en de identiteit inhoud en kleur geven.

Om die reden vormt erfgoed – onze herkomst – en kunst de eerste expeditie tussen nu en 2018.

- De noodzaak groeit om het samen leven tot kunst te verheffen – zelfs in Brabant. Begin 21ste eeuw is het niet meer vanzelfsprekend dat iedereen die kunst verstaat. Ontzuiling en individualisering hebben gaten in het sociale weefsel getrokken. De kunst is om die gaten waar nodig te herstellen met gebruikmaking van beproefde maar ook nieuwe ‘patronen’.

Om die reden is versterking van het maatschappelijk weefsel met behulp van een cultureel programma de tweede expeditie tussen nu en 2018.

- In de wereldeconomie kiezen bedrijven, onderzoekers, toptalent en geld voor slechts enkele ‘centres of excellence’. Alleen door intensieve samenwerking in Brabantstad- en Nederlands verband kunnen wij op Europese schaal tot enkele van de ‘centres of excellence’ blijven behoren. Dat geldt voor onder meer technologie, automotive, Social Innovation, maakindustrie, logistics en food. Wel vereist dit in toenemende mate focus en clustering – dus ruilen. Zo is er na herkaveling van Brabants land een verscherpte noodzaak om onze

kennis en bronnen te herverkavelen. Wij dienen toegerust te zijn voor de toekomst. Om die reden vormen jeugd, talent en ontwikkeling door culturele programmering de derde expeditie tussen nu en 2018. Voor de goede orde: de drie expedities zijn niet achtereenvolgend, maar vinden gelijktijdig plaats.

4.2 SCHAAL EN DOELGROEPEN

De kunst van het samen leven kan op elke schaal worden beoefend en toegepast: van straat- tot Europees niveau. 2018Brabant zal inwoners op verschillende niveaus aanspreken op hun kennis, kracht, creativiteit en betrokkenheid. Extra aandacht zal uitgaan naar het buurniveau. Vooral de mate van sociale cohesie en leefbaarheid zijn voor buurtbewoners bronnen van geluk – of ongeluk. Een buurt staat voor de menselijke maat: de ontmoeting tussen culturen en leeftijdsgroepen, sociale contacten, zorg, veiligheid, culturele voorzieningen, spel, sport, [basis]onderwijs maar ook kleinschalige, veelal creatieve bedrijvigheid. Bovendien ontleen je een deel van je identiteit aan de buurt waar je woont. En omgekeerd: als bewoner bevestig je of verander je het ‘gezicht’ van de buurt. Daarom is het zaak bewoners in de gunstige zin van het woord medeplichtig te maken aan de kunst van het samen leven.

Grosso modo richten de projecten rond de kunst van het samen leven zich op de inwoners van Brabant. Dat geldt met name voor de projecten die raken aan de figuurlijke betekenis van het thema: de vaardigheid om samen te leven. Inzichten en resultaten van deze projecten zal 2018Brabant beschikbaar stellen aan Nederland en Europa. Tegelijkertijd zal BrabantStad op zoek gaan naar kennis en inzichten van elders. De projecten die letterlijk de kunst van het samen leven uitdrukken – theater, muziek, dans etc. – richten zich op de inwoners van BrabantStad, overige Brabanders, Nederlanders en inwoners van andere [Europese] landen.

4.3 DE FIGUURLIJKE KUNST

De kunst van het samen leven in figuurlijke zin richt zich op de kennis, wil en vaardigheden om gezamenlijk gelukkig – of: nog gelukkiger – te worden, waarbij ieder zijn talenten niet alleen maximaal ontplooit maar ook deelt met de samenleving. Deze kunst van het samen leven heeft een sterke internationale dimensie. Dit ‘samen gelukkig worden’ binnen de multiculturele gemeenschap, die op haar beurt weer deel uitmaakt van een groter internationaal geheel – noem het maar de Europese of mondiale ‘familie’ – is de uitdaging waar we voor staan. Om die kunst van het samen leven beter onder de knie te krijgen, wil 2018Brabant onder meer het transsectorale en transnationale denken en handelen bevorderen. Zonder twijfel zal de verknoping van kennis, inzichten en creativiteit onvermoede ideeën en oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken genereren. Exemplarisch zijn de projecten ‘Het DNA van Brabant’ en ‘Europese Banden’.

‘HET DNA VAN BRABANT’ is een brainstorm van 1331 ‘slimme Brabanders’ uit alle denkbare disciplines – van ict, mobiliteit en filosofie tot stedenbouwkunde en vrijetijdswetenschap – die nadenken over een betere samenleving. De uitkomst bestaat uit 1331 goede, 121 betere en 11 beste ideeën. Zo kunnen ‘mentale kathedralen’ ontstaan die – naar analogie van de wijze waarop de Sint-Jan in de middeleeuwen tot stand kwam – niet de uitkomst zijn van de tekeningen en berekeningen van één genie, maar de resultante van de voortschrijdende inzichten, gemeenschapszin

en betrokkenheid van velen. Als instrument voor 'Het DNA van Brabant' kan de zogeheten Creatieve Piramide worden gebruikt. Eerder heeft deze haar nut bewezen bij burgerparticipatie in de ideeënvorming over twee actuele projecten: de herontwikkeling van het vijf hectare binnenstedelijke Grootziekenhuis-terrein in 's-Hertogenbosch en de omlegging van de Zuid-Willemsvaart.

'EUROPESE BANDEN' is een project waarin de zoektocht naar de culturele wortels van onze internationale familieleden centraal staat. Via de nieuwe Brabanders maken we kennis met andere culturen en vice versa. De essentie: als we andere culturen leren kennen, zullen we beter begrijpen – en willen begrijpen – wie onze buren zijn. 'Europese banden' richt zich op twee soorten buren. Een: regio's als Vlaanderen en Noordrijn-Westfalen die van oudsher een band met cultureel Brabant hebben. En twee: landen als Turkije en Polen waar de grootste en snelst groeiende groep nieuwe Brabanders vandaan komen. Met deze en andere Europeanen gaan we samen aan tafel. De observaties en verbindingen vormen de grondstof voor culturele manifestaties en zijn een bijdrage van 2018Brabant aan de gemeenschappelijke culturele rijkdom van Europa.

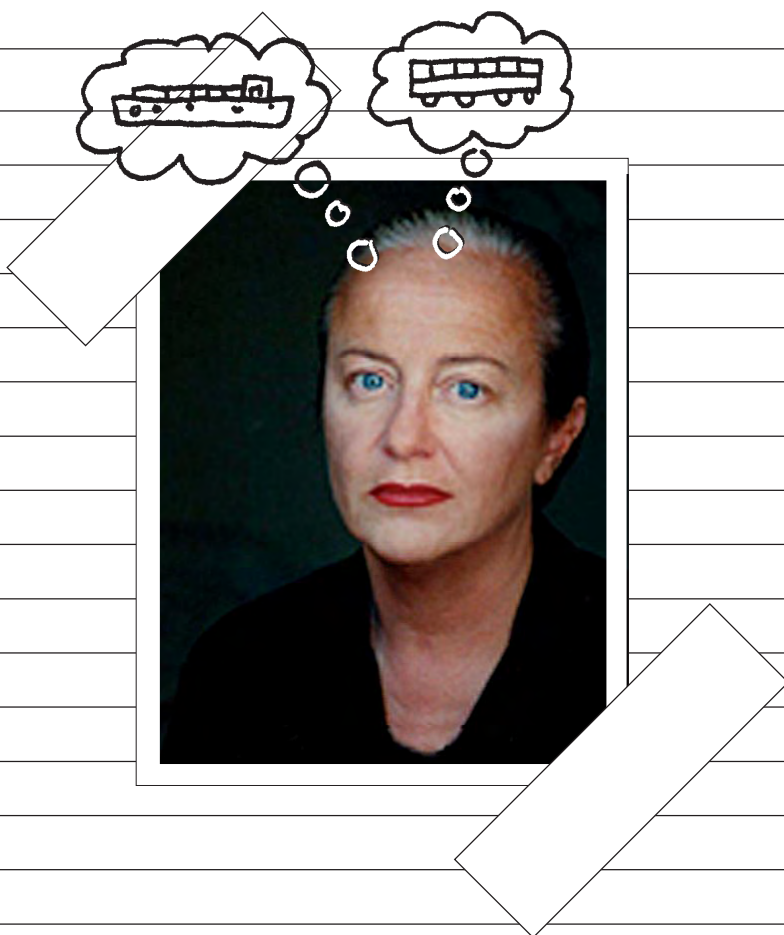
Leefbaarheid en sociale cohesie zijn belangrijke verschijningsvormen van 'de kunst van het samen leven'. Dat is vooral in buurten zichtbaar – of juist afwezig. Vooropgesteld: buurtprojecten zijn geen toverstokjes. Toch hebben ze vaak een verbluffend positief effect op de [sociale] kwaliteit van een buurt. Dat geldt zeker voor buurtprojecten die bewoners op hun kennis, kunde en soms onvermoede talenten aanspreken. Zo brengen buurtprojecten die de bewoners eigenhandig dragen vaak aan het licht wat zij in hun mars hebben. Tegelijkertijd bewijzen veel buurtprojecten de tijdloosheid van het sprookje Zwaan-Kleef-Aan: wat vaak met een kleine actieve kern begint, breidt zich langzaam uit. Een voorbeeld is de buurtmoestuin in Tilburg en de bewonersfanfare in de Gestelse Buurt tegenover het Provinciehuis in 's-Hertogenbosch.

4.4 DE LETTERLIJKE KUNST

Maakt BrabantStad terecht aanspraak op de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018? Wat voor kunst levert het leven onder de rivieren op? Is BrabantStad mager of rijkelijk bedeed met kunstenaars? En in welke mate is die Brabantse samenleving inspiratiebron voor makers?

Het antwoord is zowel om de hoek als wereldwijd te vinden. Om de hoek, want daar vind je zowel de sterke culturele infrastructuur van Brabant – de podia, musea, concertzalen als de erfgoedsporen. Binnen handbereik vinden ook de talloze festivals plaats die het DNA van Brabant bekrachtigen: samen beleven. Niet voor niets bevinden zich in Brabant de meeste – al of niet verenigde – amateur- en professionele kunstenaars van Nederland. Maar ook wereldwijd kom je de culturele kracht van Brabant tegen. Van 'De Tuin der Lusten' van Jheronimus Bosch in Madrid en 'De Sterrennacht' van Van Gogh in New York tot aan werk van Atelier Van Lieshout in Turijn en 'Happy Street' van John Körmeling op de World Expo 2010 in Shanghai. Ook andere culturele spraakmakers kennen Brabant als broedplaats, onder wie Viktor & Rolf, dj Tiësto, Jan de Bont, Paul van Kemenade, Marcel Wanders, Marlies Dekkers, Winy Maas, Maarten Baas, Gumbah, Erik Kessels, Piet Hein Eek, Ahmet Polat en Studio Job.

Al ver vóór de 20ste eeuw heeft Brabant toonaangevende kunstenaars voortgebracht. Geen toeval:

het leven op de schrale zandgronden wakkerde artistiek escapisme en bewijsdrift aan. Om Van Goghs leven te parafraseren: je bent een van de vele aardappeleters of je schildert ze – op onnavolgbare wijze. Tegelijkertijd drukken nogal wat Brabantse kunstenaars in hun werk oorspronkelijkheid en eenvoud uit. De herkomst wordt eerder beklemtoond dan verloochend: het roept trots op om Brabander te zijn. Het gewone is in Brabant immers extra ordinary.

Respect

Enkele gemeenschappelijkheden van die makers onderstrepen dat ‘buitengewone’. Kunstenaars met Brabantse roots hebben een voorkeur voor surrealisme, kantelende logica en [zelf]relativerende humor. Verder keren veel makers zich expliciet of juist met een knipoog tegen hooghartigheid, hebzucht en hoogmoed. Van Jheronimus Bosch in de vijftiende eeuw tot Piet Hein Eek en Marc Mulders in 2010: vaak wijzen zij op de noodzaak om respectvol met elkaar en de natuur om te gaan. Meest opvallend is de voorkeur voor ongerijmde mixen. Kunstenaars afkomstig uit Brabant combineren grondstoffen en materialen, maar ook technieken, beelden, symbolen, betekenissen, vormen, oude en nieuwe kunst. Deze kunst is vaak letterlijk inventief: er wordt iets uitgevonden. Een belangrijke kruisbestuiving doet zich voor kunst, onderwijs, industrie en nijverheid. De gezamenlijke zoektocht van deze spelers richt zich op nieuwe functie-, vorm- en materiaalcombinaties. Exponenten zijn Viktor & Rolf en het Helmondse textielbedrijf Vlisco dat op de cover van Times belandde, maar ook Philips, DAF en studenten Industrial Design van de TU/e en de Design Academy Eindhoven. Daarnaast richt de gezamenlijke zoektocht zich op sociale innovaties: het anders organiseren van activiteiten, markten, voorzieningen, beleid, ruimtelijke ordening etc. Immers: vaak komen technische innovaties pas tot ontwikkeling wanneer sociale verbanden daartoe aanzetten en uitdagen. Ook hier zijn er belangrijke kruisbestuivingen op het snijvlak van kunst, onderwijs, industrie en dienstverlening. Een aansprekend voorbeeld daarvan is het project European Textile Trainees [ETT], waarin het TextielLab van Audax Textielmuseum Tilburg, studenten van textiele opleidingen uit zes verschillende Europese landen en verschillende Nederlandse bedrijven met elkaar werken aan innovatieve productontwikkeling.

Osmose

Deze ‘verknopingsdrift’ van Brabanders markeert een ontwikkeling die zich volgens Li Edelkoort – oud-bestuursvoorzitter van de Design Academy Eindhoven en internationaal trend researcher – het komende decennium wereldwijd zal aftekenen. Zij vat deze ontwikkeling samen met het begrip ‘osmose’ ofwel wederzijdse doordringing van tegenstellingen. In Brabant is die osmose sterk zicht- en merkbaar: local omhelst global, urban en rural vloeien in elkaar over, etno meets techno, body verweeft met soul, healthy flirt met ‘naughty’, tensie vindt ontspanning en brains slaan een brug naar het hart.

Samengevat: de handtekening van kunstenaars van Brabantse bodem is authentiek en herkenbaar; hun betrokkenheid bij de samenleving is veelal groot; het aantal verknopingen tussen kunst, onderwijs en business groeit. Dat sterkt de overtuiging dat Brabant als kandidaat voor Culturele Hoofdstad van Europa 2018 hoge ogen gooit. Toekenning van deze titel zal Brabantse talenten sterk inspireren evenals hun verbinding met Europese makers. De projecten in de aanlooperperiode 2008-2017 [zie volgende hoofdstuk] vormen de opmaat tot de activiteiten in het ‘kroonjaar’ 2018 [zie hoofdstuk 6].

5. OP WEG [2008-2017]

Op pad? We zijn al onderweg. De tocht naar 2018 omvat drie expedities. Zij nodigen uit om de mouwen op te stropen. Ook zijn het lakmoesproeven voor samenwerking. Verder leren ze of de koers klopt en of de uitrusting voldoet. Tot slot leveren ze ervaringen en inzichten op en attenderen ze het publiek – ook elders in Nederland en over de grenzen – op het naderende hoogtepunt: 2018Brabant.

5.1 EXPEDITIES

Er zijn drie expedities. Elk heeft een eigen thema: Erfgoed & Kunsten; Maatschappelijk weefsel; Jeugd, talent en ontwikkeling. Deze drie thema's raken aan de gedeelde herkomst en horizon van BrabantStad. Gedrieën vormen de expedities de opmaat tot het programma van 2018Brabant. Ook zorgen zij voor binding en samenhang tussen de betrokken partijen en de projecten van de steden. De expedities zijn de methode waarlangs wij samenwerken.

Voor de drie ontdekkingsstochten putten we vooral uit het cultureel erfgoed, de volkscultuur en de creativiteit van nu en van de toekomst. Alle expedities zullen langs de Stadspijlers voeren. Dat zijn projecten die de unieke kracht en identiteit van elke stad en ommeland uitdrukken [zie ook 5.2]. Deze *Stadspijlers* komen in samenspel met lokale partijen tot stand. Ook hier is de kunst van het samen leven het leidende motief.

• *Expeditie 1: Erfgoed en Kunsten*

BrabantStad wordt op de grondvesten van de geschiedenis gebouwd en het oude ontwikkelt zich tot nieuwe vormen bij de gratie van kunst – de motor voor vernieuwing, schoonheid en debat. Hierin zullen disciplines/sectoren zoals industrieel, militair en religieus erfgoed, podia, beeldende kunst, entertainment, design, muziek en volkskunsten een plek krijgen.

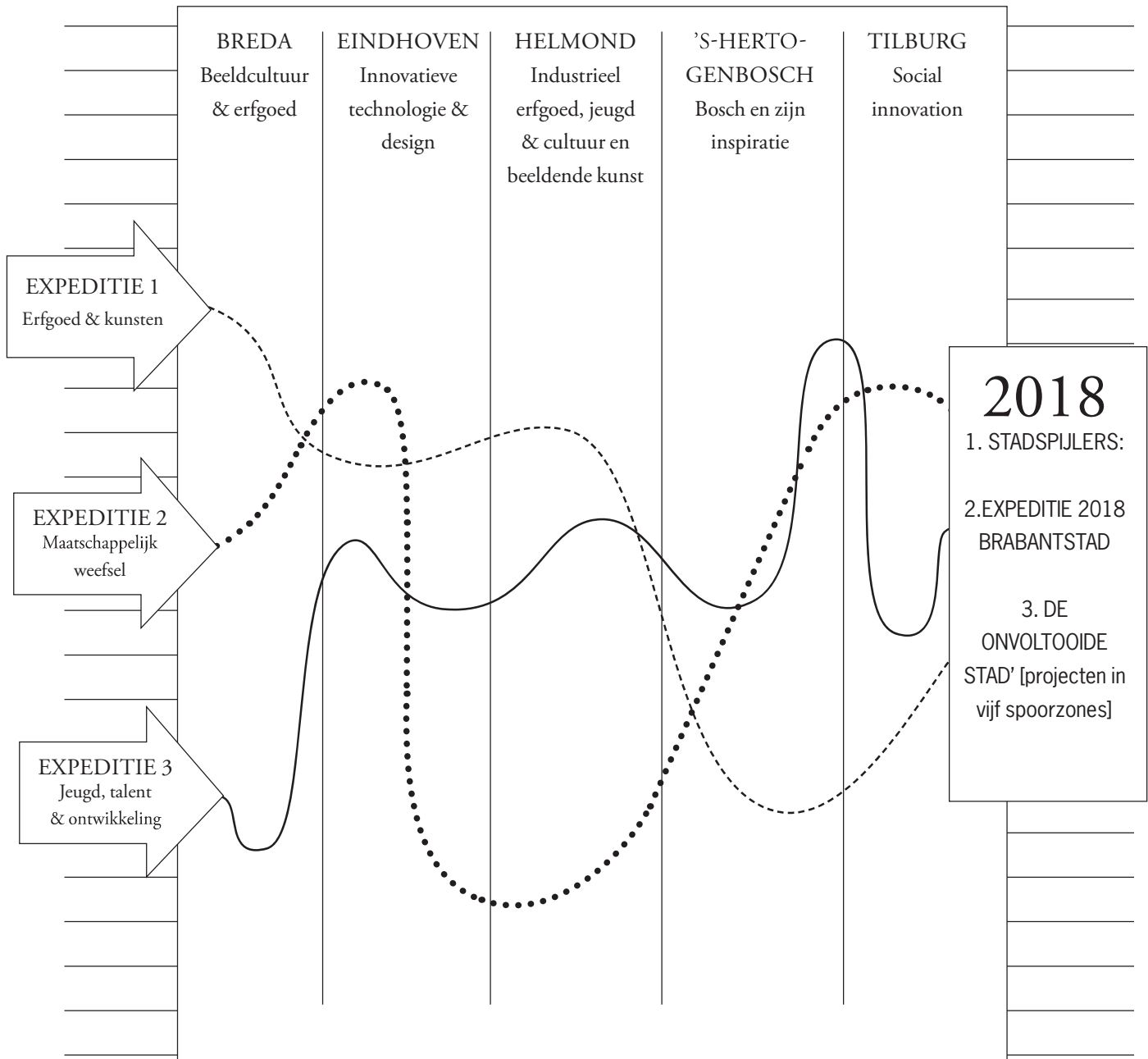
Voorbeelden van al opgestarte projecten ['Samen Investeren' en cultuurmakelaars]: Van Gogh-routes, NatLab 100 jaar, De Kunstroute in Helmond langs beelden en open galerieën, Tentoonstelling Jheronimus Bosch 500, reizende expositie Graphic Design, Strijp S, Breda Photo, Landkunst Groene Woud, Van Abbe/museum 21ste eeuw.

• *Expeditie 2: Maatschappelijk weefsel*

BrabantStad wordt gevormd door de mensen, hun onderlinge banden, de sociale en politieke structuren en de nieuwe netwerken. Hierin zullen disciplines/sectoren zoals social innovation, bestuur, wijken, volkscultuur, werk/arbeid en het verenigingsleven een plek krijgen.

OP WEG [2008-2017]

In een schematische weergave verhouden expedities,
stadspijlers en programmering 2018 zich als volgt tot elkaar:

Voorbeelden van al opgestarte projecten ['Samen Investeren' en cultuurmakelaars]: Samen aan Tafel, het DNA van Brabant, De kunst van het samen besturen, Bosch Parade, Buurtorkesten, Cultuurnachten, Textiles.

• *Expeditie 3: Jeugd, talent en ontwikkeling*

BrabantStad wordt gevormd door de toekomstige generatie en talent opent nieuwe vensters. Hierin zullen disciplines/sectoren zoals educatie, kennis, technologie, broedplaatsen en 'cutting edge'-concepten een plek krijgen.

Voorbeelden van al opgestarte projecten ['Samen Investeren' en cultuurmakelaars]: Festival Incubate, Talentenpool, Kindermuseum, Helmond Youth European Capital of Culture, Bosch Young Talent Show [BYTS], Ontwerpwedstrijd schoolkinderen Brabants Bont-services, Baltan, Metropoly 10-up.

5.2 STADSPIJLERS

Stadspijlers zijn projecten waarin de lokale historie, identiteit en kracht de belangrijkste inspiratiebronnen zijn. Velen die bij deze Stadspijlers betrokken zijn, putten hieruit: internationale beeldend kunstenaars, filmmakers, dansers, musici en theatermakers, maar ook kunsthistorici, culturele instellingen, studenten van kunstopleidingen en bewoners. Een ander kenmerk van de Stadspijlers is dat ze worden doorontwikkeld naar innovatieve inzichten en toepassingen.

Een voorbeeld voor de Stadspijlers is het al ver doorontwikkelde 'Bosch 500'. Onder die vlag vindt tussen 2010 en 2016 – het 500ste sterfjaar van Jheronimus Bosch – een grootscheepse manifestatie plaats die publiek uit binnen- en buitenland zal trekken. Een van de klapstukken is de expositie in 2016 met authentieke werken van Bosch. Enkele projecten in 2010 en later: het Bosch Diner, het Bosch Requiem in de Sint-Jan en de Bosch Parade, een vaartocht over onder meer de monumentale Binnendieze met kunstzinnige objecten die op Bosch zijn geïnspireerd. Enerzijds kent deze Stadspijler projecten die sterk met 's-Hertogenbosch en haar inwoners vervlochten zijn. Zo wakkt 'Bosch 500' stedelijk creativiteit en sociale cohesie aan, wat resulteert in bijvoorbeeld het Bosch Diner en de Bosch Parade. Dat stedelijke karakter sluit overigens nationale allure allerm minst uit. Anderzijds bevat de Stadspijler projecten die uitstijgen boven de stad, zoals het internationale Bosch Research & Conservation Project en de Bosch Young Talent Show [BYTS]. Aan die bovenstedelijke projecten nemen ook partners uit de andere steden van BrabantStad deel.

De vier andere Stadspijlers op een rij: Breda [beeldcultuur & erfgoed], Helmond [industriële erfgoed, jeugd & cultuur en beeldende kunst], Tilburg [social innovation] en Eindhoven [innovatieve technologie & design]. Al deze Stadspijlers groeien uit tot meerjarige programma's. De provincie bouwt verder aan projecten in onder meer de ommelanden. Op de achtergrond van al deze projecten wordt bovendien stug doorgewerkt aan het fundament voor de nieuwe stad: investeringen [basisinfrastructuur] in instellingen, makers en opleidingen, en investeringen in infrastructuur, spoorzones, natuur, landschap, zorg, welzijn en cultuur, zoals ook al ingezet met Samen Investeren in BrabantStad. De instellingen uit deze basisinfrastructuur zijn belangrijke partners van 2018Brabant.

6.

HARDOP DROMEN OVER 2018

Kort na zijn benoeming tot intendant van Antwerpen Culturele Hoofdstad van Europa 1993 stelde Eric Antonis hardop de vraag wat een inwoner van Lyon, Londen of Leipzig tot bezoek aan 'zijn stad' zou kunnen verleiden. De programmering van Antonis, oud-directeur van Het Zuidelijk Toneel, gaf het drieledige antwoord: projecten van internationale allure, participatie van lokale makers en bevolking – van Borgerhout tot Brasschaat – en carte blanche om op zere tenen te gaan staan.

Antwerpen '93 werd een succes dat lang na-ijlde. Vele latere Culturele Hoofdsteden van Europa hebben zich aan de gedurfde maar heldere artistieke keuzes gespiegeld. Ook wij iken voorstellen aan de vier criteria die je uit de Antwerpse programmering kunt destilleren: inhoud, internationale kwaliteit, lef en participatie. Voor 2018Brabant komt daar een belangrijk vijfde criterium bij: versterkt het de kunst van het samen leven?

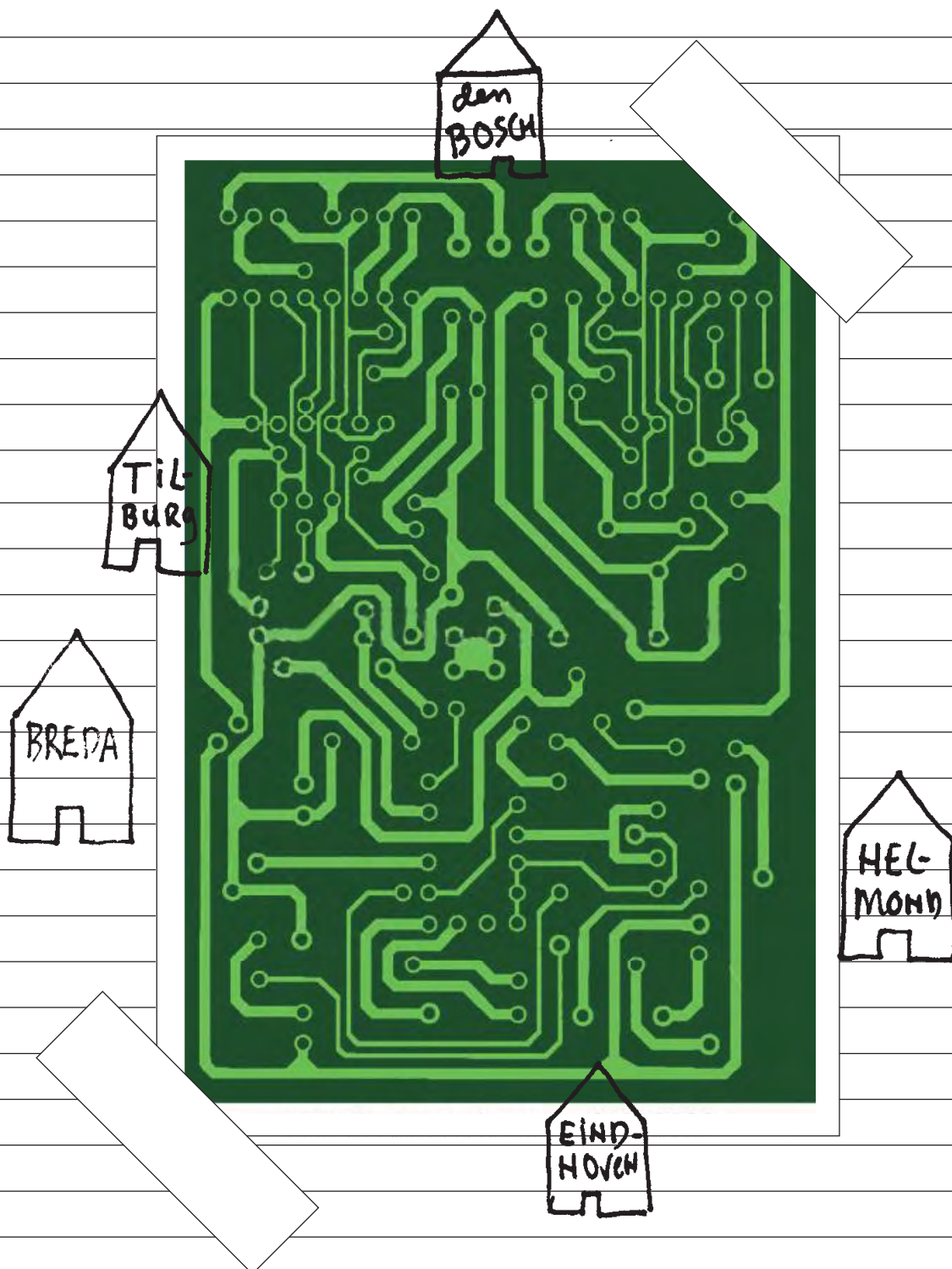
Over het programma van 2018Brabant wordt volop gedroomd. Die dromen schrijven we ook op. Maar nadrukkelijk slechts in potloodlijn: de dialoog met tal van organisaties en de Brabantse bevolking gaat onverminderd verder en levert wekelijks nieuwe dromen op. Zo zal de blauwdruk voor het culturele programma tussen 2010 en het aanbieden van het bidbook in september 2012 onverkort worden doorontwikkeld en waar nodig bijgesteld – zie de paragrafen 8.1 Vervolgstappen en 8.2 Tjdpad van het bidbook.

Het gedroomde programma omvat drie hoofdonderdelen:

- STADSPIJLERS 2018
- EXPEDITIE 2018BRABANTSTAD
- DE ONVOLTOOIDE STAD

Voor we van wal steken: de culturele infrastructuur van de vijf steden moet van gepast niveau zijn, maar de ware troeven om publiek te lokken zijn de onvermoede en onorthodoxe locaties in stad en ommeland. Zo slaan we twee vliegen in één klap: we maken historisch [industrieel] erfgoed toegankelijk in een hedendaagse context. Die context bestaat uit locatietheater, multimediale en multiculturele projecten, maar ook tentoonstellingen in vele beeldende kunstvormen – film, video, mode, graphic en industrial design en architectuur – en podiumkunsten in alle denkbare disciplines en mengvormen.

Een grote rol is toebedeeld aan cultureel industrieel erfgoed, dat veelal model staat voor de veelzijdige industrie in Brabant – textiel, leder, voeding en het grootste lab van Nederland. Daarom leeft sterk de wens om voormalige industriegebieden in het centrum van de vijf steden als locatie te benutten. De praktijk in binnen- en buitenland leert dat dergelijke locaties, met authentieke of gerevitaliseerde gebouwen en objecten, een uitgelezen schaal en ambiance kunnen bieden aan culturele manifestaties met het karakter van 2018Brabant.

6.1 STADSPIJLERS 2018

Net zoals in de jaren 2008-2017 kent elk van de vijf steden ook in 2018 een Stadspijler. Die drukt vooral de eigen identiteit en uitgesproken kwaliteiten uit. In het vorige hoofdstuk staan de Stadspijlers opgesomd: van innovatieve technologie en design [Eindhoven] tot aan social innovation [Tilburg]. Al die kwaliteiten vormen slechts een deel van de lokale 'schatten'. Elke stad heeft immers meer in huis en krijgt ook de kans om dat in 2018 te etaleren. De mogelijkheden voor programmering binnen de Stadspijlers zijn vrijwel ongelimiteerd. Een kleine greep, met de nadrukkelijke aantekening dat deze 'gedroomde projecten' slechts ter illustratie dienen en in de praktijk ruimschoots zullen worden aangevuld.

25 LESSONS LEARNED: De herschepping in 2018 van een project dat afkomstig is uit eerdere jaargangen van Culturele Hoofdstad en aan de kunst van het samen leven raakt. Dat herscheppen gebeurt samen met de Europese 'vaders en moeders' van het project. Twee voorbeelden: de Daklozenmanifestatie uit Rotterdam 2001 en het muziekproject 'An Instrument for Every Child' uit Ruhr 2010.

COLLECTIE BRABANT: Een selectie van wat Brabant in museaal en particulier bezit heeft. Hiervoor is samenwerking vereist tussen de musea in BrabantStad en elders in de provincie. De tentoonstelling zou in 2018 tussen een aantal steden in BrabantStad kunnen reizen. Enorme publiekstrekkingen zijn overzichtstentoonstellingen van Brabantse kunstenaars van wie de betekenis boven discussie verheven is. Te denken valt aan Jan Sluyters [’s-Hertogenbosch], Marc Mulders [Tilburg], en René Daniëls [Eindhoven].

TENTOONSTELLING OVER PHILIPS-DESIGN. Philips bezit nog altijd een indrukwekkende verzameling objecten, die gecombineerd met de omvangrijke Collectie Becht tot een tijdelijk geheel kan worden gesmeed. Ook voor een aandachttrekkende tentoonstelling over recent en nieuw Nederlands Design is Eindhoven de voor de hand liggende locatie.

Helmond vormt het decor van de 1e YOUTH EUROPEAN CAPITAL OF EUROPE. Een kwartaal lang wordt er een jeugdprogramma geboden met de disciplines beeldcultuur, circus, dans, design, muziek, theater en culturele survival. Locaties zijn het industrieel erfgoed en de Zuid-Willemsvaart binnen een ecozone – van ecofood tot eco-verblijfsaccommodatie.

BRABANT-VLAANDEREN in het KWADRAAT. Elke stad deelt met een partnerstad in Vlaanderen een aantal projecten: tentoonstellingen, festivals, etc. Deze vinden synchroon in beide steden plaats of zijn door partners uit steden aan beide kanten van de grens voorbereid. Bijvoorbeeld: Breda en Antwerpen presenteren een gezamenlijke tentoonstelling.

In de Stadspijlers kunnen ook vergelijkbare projecten simultaan worden neergezet, waarmee de verbinding in BrabantStad wordt benadrukt. Voorbeelden hiervan zijn de stedelijke tentoonstellingen en de projectenreeks 'High Five' – zie verderop in dit hoofdstuk.

6.1.1 STEDELIJKE TENTOONSTELLINGEN

Zoals gezegd en voluit erkend: de steden en ommelanden die tezamen BrabantStad vormen, kennen naast een gemeenschappelijke historie ook elk hun eigen geschiedenis, met eigen accenten en in het oog springende autonome ontwikkelingen. In 2018 worden deze ontwikkelingen vol in het licht gezet door de geschiedenissen van de vijf steden zichtbaar te maken. Elk van de vijf steden is een ‘pakhuis vol verhalen’ dat we willen ontgrendelen. Al die verhalen tezamen vertellen de geschiedenis en ontwikkeling van BrabantStad van de vroege middeleeuwen tot en met nu. Bovendien tonen ze al een glimp van de toekomst. In elke stad kan een tentoonstelling worden ingericht die recht doet aan de lokale geschiedenis en een relatie met toekomstige ontwikkelingen legt. Tegelijkertijd verheldert de tentoonstelling welk aandeel de stad en het ommeland in de ontwikkeling van Brabant en BrabantStad hebben gespeeld. Tot slot komt hun toekomstpotentieel aan bod. Zo ontstaan tentoonstellingen met elk een eigen invalshoek, tijdsaccent of specifiek thema – van Brabants Gouden Eeuw en Beeldenstorm tot industriële revolutie en wederopbouw – die in de eerste plaats regionaal en nationaal publiek trekken. De tentoonstellingen zullen in hun vormgeving sterk moeten uitnodigen tot bezoek. Op die manier maakt elke tentoonstelling nieuwsgierig naar de andere.

De praktijk in eerdere Culturele Hoofdsteden van Europa wijst uit dat grote exposities van internationale allure een ‘groot publiek op de been brengen. Gelet op de culturele rijkdom van Brabant en haar toonaangevende kunstenaars, van wie er velen over de wereld zijn uitgewaaierd, zijn er op voorhand succesvolle scenario’s te ontwikkelen. Een ‘droom’ van een expositie:

BOSCH, VAN GOGH AND FAMILY. Grote overzichtsexpositie van wereldberoemde kunst en design uit Brabant. Bosch, de rijke stedeling, die de fantasie symboliseert ‘versus’ Van Gogh, de arme dorpling die de realiteit gestalte gaf. Plus: hedendaagse kunstenaars, designers en architecten, mode-ontwerpers en dj/vj-artiesten uit Brabant.

6.1.2 HIGH FIVE

Vijf staat voor het aantal steden dat in BrabantStad is verenigd. Het is ook het maximale aantal sterren dat aan gastvrijheid, smaak en kwaliteit – zoals in kunstrecensies – wordt toegekend. Kortom: vijf staat voor klasse en succes. De ‘High five’ onderstreept dat. Met dit wereldwijd verbreide handgebaar delen mensen overwinningen en enthousiasme. Onder de noemer ‘High Five’ willen we aansprekende projecten ontwikkelen waarin het getal vijf van betekenis is. Waar mogelijk worden de projecten ook in alle vijf de steden getoond. Een bescheiden greep uit de mogelijkheden:

- *Een INTERNATIONAAL VERMAARDE POP- OF ROCKGROEP schrijft op uitnodiging de compositie ‘Five’, waarin de kunst van het samen leven doorklinkt. Wereldpremière tijdens 2018 Brabant.*
- *Een topcast van [INTER]NATIONALE THEATERGEZELSCHAPPEN speelt in vijf steden een in opdracht geschreven toneelstuk in vijf bedrijven.*
- *[INTER]NATIONALE DANSGEZELSCHAPPEN brengen nieuw werk op basis van een gemeenschappelijk thema. Decors, kostuums en/of muziek zijn gemaakt door [van oorsprong] Brabantse kunstenaars van internationale allure.*

- *Alliantie tussen Brabantse jazzfestivals en –podia waarbij INTERNATIONALE JAZZMUSICI uit de vijf werelddelen hun compositie ‘De Onvoltooide stad’ uitvoeren.*
- *DANCE EVENT op een unieke locatie in BrabantStad, waarbij een toonaangevende Brabants dj vier [inter]nationale collega’s uitnodigt voor een marathon.*

6.2 EXPEDITIE 2018BRABANTSTAD

BrabantStad is een [mentale] tocht die we de komende jaren willen afleggen. Maar die voltrekt zich niet alleen op bestuurlijk, economisch en sociaal vlak. Zij bestaat ook uit cultureel en landschappelijk avontuur. Dat geldt voor de periode 2008-2017, maar zeker in 2018 en later. Met ‘Expeditie 2018BrabantStad’ willen we tegenwicht bieden aan het feit dat velen – zowel niet-Brabanders als inwoners van BrabantStad – nauwelijks weten wat de vijf steden aan eigentijdse kracht in huis hebben. Dat schrale besef is niet helemaal onbegrijpelijk: Brabant leunt sterk op het imago van ‘gezelligheid en tradities’ en maakt dat ook te gelde. Toch doet dat niet volledig recht aan de 21ste-eeuwse werkelijkheid. Conclusie: het terra incognita van eigentijds Brabant roept om een expeditie.

Expeditie veronderstelt survival, avontuur, beleving, onorthodoxe bestemmingen. Die belofte lossen we in. ‘Expeditie 2018BrabantStad’ omvat – letterlijk – tochten, die bij voorkeur vanuit de spoorzones beginnen. Net zoals in de jaren 2008 tot 2017 zullen deze expedities in het teken staan van:

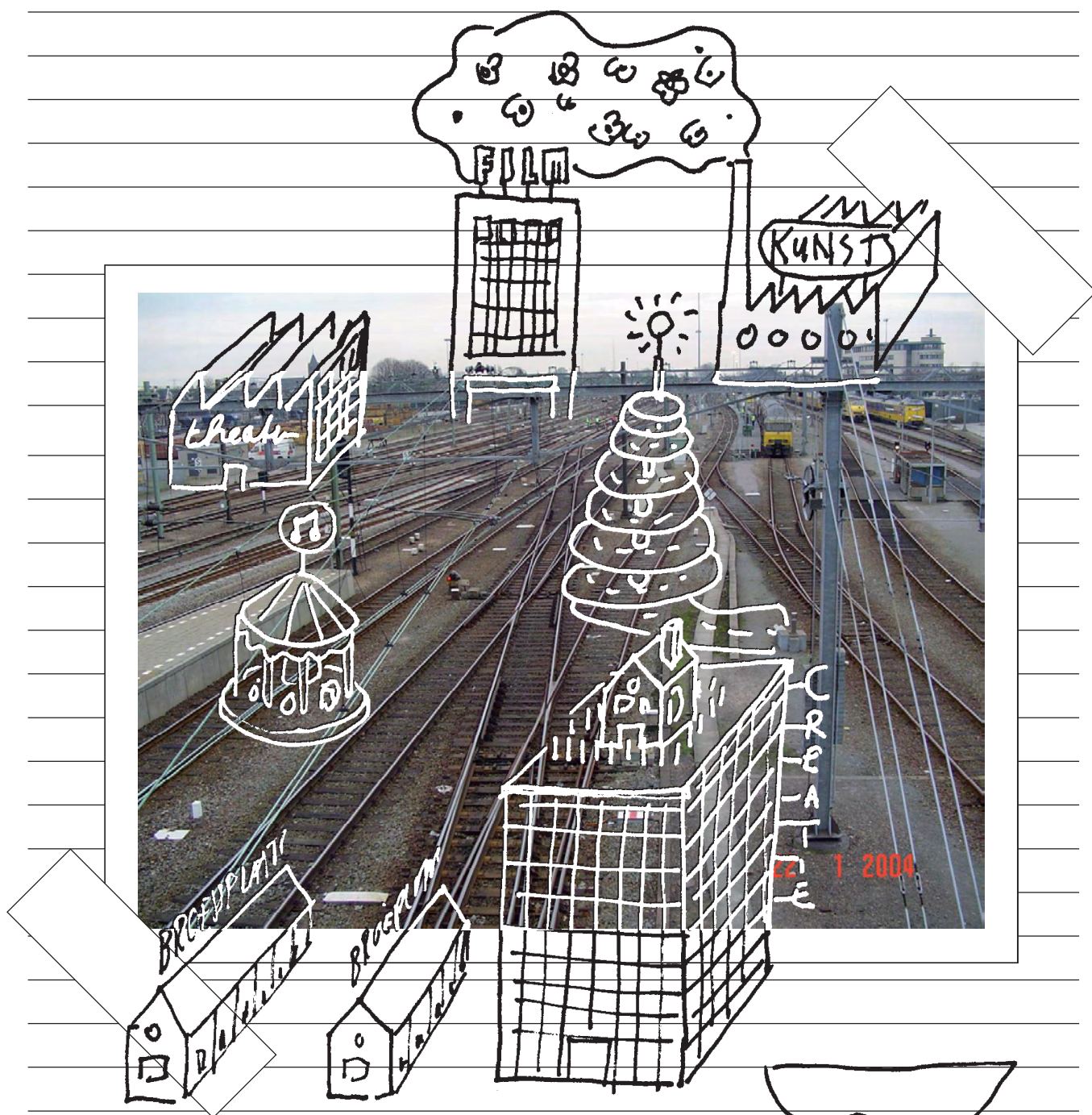
- Erfgoed & Kunsten
- Maatschappelijk weefsel
- Jeugd, talent & ontwikkeling

6.2.1 EXTRA ORDINARY EXPEDITIES

In het jaar 2018 zijn de expedities ‘ingesleten’ tot daadwerkelijke routes voor bezoekers van buiten Brabant, maar juist ook voor Brabanders. In alle gevallen voeren ze naar niet-alledaagse locaties in stad en ommeland, waar BrabantStad haar vaak onvermoede gezichten laat zien – van innovatieve en creatieve business tot aan duurzaamheid- en biodiversiteitsprojecten. Zo [her]ontdekken de routegangers Brabant.

EEN KLEINE SELECTIE VAN DE MOGELIJKHEDEN IN 2018:

- *CONCERT met herbewerkingen van composities die ooit in het NATLAB [Eindhoven] tot stand zijn gekomen*
- *THEATERSTUK in industrieel erfgoed in de Tilburgse spoorzone [NS-complex]*
- *BEELDPROJECTEN op unieke binnen- en buitenlocaties in en rond Breda;*
- *‘DE UITERWAARDEN VAN HET WOORD’: literaire voordrachten aan de oevers van de Maas tussen Engelen en Oud-Empele [’s-Hertogenbosch];*
- *CHOREOGRAFIE voor dansers & auto’s in het AUTOMOTIVE TECHNOLOGY CENTRE in Helmond.*

Elk van deze expeditieprojecten zal vergezeld gaan van een educatieve tentoonstelling op de uitvoeringslocatie zelf. Zo wordt de sector, dienst of innovatie extra in eigentijds licht gezet.

Een beoogd expeditieproject rond inwoners van BrabantStad is 'ROOM WITH A VIEW' een uitwisselingsproject, waarbij bewoners uit de vijf steden – mensen van uiteenlopende levensbeschouwingen, culturen, leeftijden en beroepen – een week lang in een voor hen 'onbekende' BrabantStad gaan wonen. Van hun lotgevallen en impressies wordt uitgebreid verslag gedaan.

Ook wat betreft de podiumkunsten kan 'expeditie' letterlijk worden genomen. Hier behelst het een expeditie door verleden en heden van Brabant. Dat kan uitmonden in opdrachten aan betekenisvolle kunstenaars, individueel en in onderlinge samenwerking. Als bron van inspiratie kan de structuur van Wagners 'Ring des Nibelungen' dienen: een vier avonden durend, thematisch samenhangend 'Gesamtkunstwerk', waarvan de vier onderdelen weliswaar ook op zichzelf genoten kunnen worden, maar toch onderling verbonden zijn. Zo'n 'ESTAFETTEVORM' met het karakter van een meerdelige expeditie zou gehanteerd kunnen worden op het gebied van muziek, muziektheater, dans en toneel, maar ook literatuur en film.

Tilburg kan de startplaats zijn van een bijzonder DANSPROJECT dat zich als een lint door BrabantStad slingert.

Een nieuw TONEELSTUK kan in op zichzelf staande deelvoorstellingen in de vijf steden – bij voorkeur in de spoorzones – worden opgevoerd en als 'Gesamtkunstwerk' worden 'voltooid' op een bijzondere locatie in een van de BrabantSteden.

Vijf verschillende Europese componisten schrijven NIEUW MUZIEKTHEATER dat door vijf Europese regisseurs wordt geënceneerd. Het Brabants Orkest en andere muziekensembles kunnen hierin excelleren.

6.2.2 EXPEDITIES IN HET GROEN

Zoals eerder opgemerkt zijn de steden en de ommelanden onverbrekkelijk met elkaar verbonden. Dat zal in 2018 in onder meer onorthodoxe tochten tot uitdrukking komen.

DE TRAGE BOSSEN

'Cittaslow' of 'Langzame stad' is een internationaal keurmerk voor gemeenten die op het gebied van leefomgeving, landschap, streekproducten, gastvrijheid, milieu, infrastructuur, cultuurhistorie en behoud van identiteit uitstekend scoren en minder dan 50.000 inwoners hebben. Midden-Delfland is in 2008 uitgeroepen tot de eerste Nederlandse Cittaslow. Sinds juni 2010 mag ook Alphen-Chaam zich Cittaslow noemen. Mogelijke projectreeks: activiteiten waarin 'traagheid' de leidraad is: slow food, slow living, slow art, slow nature, slow history

DE HEIDE VAN LICHT

Uitgestrektheid, leegte en horizon kenmerken de Strabrechtse Heide. Tegen deze horizon ontvouwt zich lichtstad Eindhoven met op de voorgrond de High Tech Campus. Wie de andere kant op kijkt, staat oog in oog met de grote leegte waarin licht over de heide strijkt. Mogelijk projectreeks: Europese lichtkunstenaars verwezenlijken landschappelijk lichtdesign, waarbij licht, leegte, uitgestrektheid en de Nederlandse horizon een nieuw lijnenspel vormen. Ook wordt een koppeling met het project 'Glow' onderzocht.

DE TUIN DER LUSTEN

Direct onder de zuidelijke stadswallen van 's-Hertogenbosch begint het Bossche Broek. Dit polder- en beeklandschap ontvouwt zich als een groene, waterrijke stadstuin van megaformaat. Mogelijk project: de kolossale stadstuin evolueren tot 'Tuin der Lusten', geïnspireerd door Jheronimus Bosch. Door middel van subtiele theatrale effecten, tijdelijke vervreemdende kunstobjecten en 'verkleuring' van natuur wordt een nieuw levend schilderij gemaakt, waarin alle lusten van de wandelaar worden geprikkeld en het kleine wordt bewonderd – met een knipoog naar de tuinverkenningen van Jan Wolkers.

DE MYTHISCHE DUINEN

Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen is een uniek stuifzandgebied, niet grenzend aan zee. Aanpalend ligt De Efteling, 's werelds drukstbezochte attractiepark van Europese origine. Mogelijke projectreeks: projecten waarin mythische verhalen centraal staan, gebaseerd op de wereld van de Europese sprookjes, Griekse mythen en sagen uit Noord- en Midden-Europa.

HET GROENE WOOD EN DE WORTELS VAN BRABANT

Brabant is gegroeid uit gehuchten van boeren die in het ruige Brabantse land ploeterden. Veel verhalen uit Brabant zijn streekverhalen, over geloof en bijgeloof, teelt en plundering, vee en epidemie, zoeken en zwerven. In het Groene Woud keren die 'ontwortelde' verhalen terug naar hun oorsprong. Mogelijke projectreeks: Europese Week van het Levend Erfgoed [zeldzame huisdieren en vee], Brabants Kijkdepot voor Cultureel Erfgoed, Circo Circolo, Euro Land Art, Vincent van Gogh in Brabant, Festival van Europese Streekproducten enz.

6.3. DE ONVOLTOOIDE STAD

Een majeure droom is 'De Onvoltooide stad' – in het Engels 'The IndefiniCity'. Onder die noemer zouden kunstenaars met [inter]nationale faam in 2018 projecten kunnen uitvoeren. 'De Onvoltooide stad' verwijst naar elk van de vijf steden, maar ook naar BrabantStad. Uiteraard is 'de stad' nooit af; onvoltooidheid verwijst hier naar de drang tot voortgang, verversing, nieuwe ideeën. Dat geldt stedenbouwkundig en infrastructureel, maar ook sociaal en cultureel.

Voor 'De Onvoltooide stad' zullen kunstenaars in de vijf steden aan de slag gaan op locaties die het komende decennium op de schop gaan of nog volop in ontwikkeling zijn: de spoorzones. In deze [her]ontwikkelingsgebieden zullen ze projecten met internationale allure tonen, die bezoekers uit binnen- en buitenland op de been brengen. Al deze museale, podiumkunst- en [multi] mediaprojecten zullen in het teken staan van 'De Onvoltooide stad'.

Zo snijdt het mes aan twee kanten: kunstenaars werken in de stad die niet af is – Breda, Helmond etc. – áán de stad die niet af is: BrabantStad. Tegelijkertijd vormen de kunstenaars en andere

betrokkenen de Brabantse School, waarvan de inzichten en resultaten elders ter lering en tot voorbeeld kunnen strekken.

Tot slot beperken de impact en legacy zich niet tot 2018, maar leidt Culturele Hoofdstad van Europa tot een langdurige nalatenschap: krachtige spoorzones, die zowel de lokale structuur als het weefsel tussen de vijf steden versterken. Onder de noemer ‘De Onvoltooide stad’ vallen ook projecten in samenwerking met Brabantse kunstenaars, culturele instellingen, beroepsopleidingen en amateurverenigingen.

6.3.1 DE SPOORZONES ALS VOORPORTALEN

De spoorzones zijn hoogdynamische gebieden rondom de belangrijke OV-knooppunten. Zij vormen letterlijk en figuurlijk het voorportaal van de andere steden die deel uitmaken van BrabantStad. Elk station is immers het vertrekpunt voor een bezoek aan de vier andere steden, waar de spoorzones eveneens binnen handbereik zijn.

Het spoor verbindt de vijf steden fysiek en psychologisch met elkaar. Dit netwerk past ook bij het provinciale en lokale beleid om het openbaar vervoer in Brabant te bevorderen. Bovendien is Breda aankomst- en vertrekpunt voor de HSL, dat deel uitmaakt van de internationale verbinding Amsterdam-Parijs.

Er zal worden onderzocht in hoeverre de NS wil en kan participeren in 2018Brabant.

Samenwerking moet bij voorkeur leiden tot een intensievere dienstregeling en een uitbreiding van het nachtnet. Op het verlanglijstje staat ook de ingebruikname van 2018Brabant-treinen, naar analogie van de Vrijheidstrein die het Nationaal Comité 4 en 5 mei in het voorjaar van 2010 ter gelegenheid van 65 jaar bevrijding door Nederland liet rijden.

Buiten kijf staat dat de spoorzones zich uitstekend lenen voor 2018Brabant. Ze zijn nog niet ‘dichtgetimmerd’, maken deel uit van kansrijke binnenstedelijke [her]ontwikkelingen, vormen letterlijk de opstap naar de andere steden, zijn ook voor bezoekers vanuit de Randstad, overige delen van Nederland en Vlaanderen makkelijk te bereiken en bieden relatief veel industrieel erfgoed. De vijf spoorzones in vogelvlucht:

Breda

Breda is een netwerkstad met nationale en internationale dimensies, met name op het gebied van Transport en Logistiek en Beeldcultuur en Nieuwe Media. Aansluiting op het Europese HSL-netwerk maakt van Breda de internationale toegangspoort per spoor voor 2018Brabant. In de Bredase bijdrage aan het programma 2018Brabant Culturele Hoofdstad zal de transformatie van de spoorzone centraal staan. De ontwikkeling van de spoorzone – onder de titel Via Breda – is een van de zes nationale HSL-sleutelprojecten en omvat een gebiedsontwikkeling in zes deelgebieden. Deze beslaan in totaal 160 hectaren. Het masterplan voorziet in de realisatie van een nieuw stadsdeel met circa 5000 woningen en 450.000m² centrumfuncties (werken en voorzieningen), complementair aan de functies in het historische centrum, waaraan de titel ‘Beste binnenstad van Nederland 2010 en 2011’ is toegekend.

Twee van deze zes deelgebieden – de voormalige brouwerij Drie Hoefijzers en het Stationskwartier – zijn in de fase van ontwikkeling en realisatie. Daaronder valt ook het nieuwe station/vervoersterminal, geïntegreerd in een complex met woningen en kantoren. Een volledige

integrale gebiedsontwikkeling voor de overige deelgebieden ligt binnen de kaders van de stedelijke programmering niet op korte termijn in het verschiet. Wel worden voor deze voormalige industriële gebieden – die drie rijksmonumenten en veertien industrieel erfgoedpanden en ensembles herbergen – voorstellen ontwikkeld in het kader van transformatiemanagement. De essentie hiervan is dat de potentie van het Havenkwartier en terrein van de voormalige Suikerfabriek in beeld komt door realisatie van al of niet tijdelijke “dynamo’s”, als katalysatoren voor een gefaseerde herontwikkeling in samenwerking met eigenaren. Het ‘nieuwe en meer organisch ontwikkelen’ kan vorm krijgen in deze stedelijke proeftuin. Cultuur speelt hier een zeer belangrijke rol. Nu al is de spoorzone gastheer voor diverse podia [Electron, podium Bloos], instellingen en [internationale] festivals.

Op weg naar 2018 biedt dit gebied ruime mogelijkheden. Met 2018Brabant als aanjager en inspirator zal de huidige Speelhuiscampus transformeren tot de cultuur-as die de historische binnenstad organisch met het nieuwe havenkwartier verbindt. Langs de Markoevers ontstaat een groen-blauwe flaneer-as die samen met de cultuur-as bezoekers trekt en ondernemers tot vestiging verleidt. Het voormalige CSM-terrein wordt de nieuwe ‘speeltuin’, die uitnodigt tot nieuwe initiatieven, onconventionele projecten en grootschalige buitenevenementen. Voormalig fabriekspand Backer & Rueb transformeert tot het nieuwe ‘Speelhuis’ – in het verlengde van de Nassaus – dat met een langetermijnperspectief wordt herontwikkeld tot brandpunt van creatieve bedrijvigheid en cultuur. Hieronder valt de realisatie van atelier- en expositieruimten, creatieve starterplekken, skatehal, oefenruimten etc. in het teken van Beeldcultuur en Nieuwe Media (Visual design & New Media). Zo biedt 2018Brabant de brug naar de toekomst voor Breda.

Eindhoven

Met een oppervlakte van 28 hectaren is Strijp S het grootste stedelijk herontwikkelingsgebied van Nederland. In de verwezenlijking van dit tweede stadshart van Eindhoven spelen kunst en cultuur een dragende rol. Strijp S is ‘een onvoltooide stad’ bij uitstek. Tussen 2008 en 2024 gaat zij ruimte bieden aan 2500 tot 3000 woningen, werken, kunst en cultuur, creatieve industrie, onderwijs gezondheidszorg, nieuwe winkelconcepten en hoogwaardige openbare ruimte. In Strijp S staat veel industrieel erfgoed: het Klokgebouw en SWA – die samen 180 creatieve bedrijven herbergen – en de drie Hoge Rug-gebouwen, het Veemgebouw en het roemruchte NatLab. Voortdurend vindt er een afweging plaats welke initiatieven het best op Strijp S ontwikkeld kunnen worden en welke beter tot hun recht komen in andere herontwikkelingsgebieden, zoals Stationskwartier, Van de Meulen/Anssems-terrein, Kleine Berg en Stadionkwartier.

Het cultuurprogramma voor Strijp S ‘groeit’ langs twee lijnen: Media en Urban Sports & Culture, zoals skateboarden, bouldering, freestyle BMX-fietsen, breakdancen, dj’en en street art. Onderdelen van het Strijp S Mediacluster zijn filmhuis Plaza Futura, een tweede vestiging van Beeld en Geluid, medialab Baltan Laboratories, het STRP festival – waarin kunst en technologie samenkomen – en filmplatform Broet. Zij worden gevoed met ‘content’ die op Strijp S in Het Glazen Depot van het Van Abbemuseum wordt ontwikkeld.

Nu al is cultuur dominant aanwezig: Dutch Design Week, Flux-S festival, The Building, De Ontdekfabriek etc.. Zij maken deel uit van het definitieve cultuurprogramma dat 24 initiatieven omvat. Lokale, home grown initiatieven spelen een belangrijke rol in de culturele ontwikkeling van Strijp S. Tegelijkertijd gaat Eindhoven op dit voormalige Philips-terrein een aantal projecten en

initiatieven realiseren die een Europees niveau hebben.

Eindhoven heeft ervoor gekozen haar programma voor 2018Brabant volledig op Strijp S te concentreren, zowel vóór 2018 als in dat jaar zelf. In dat kader worden Eindhovense culturele instellingen uitgenodigd en uitgedaagd om bijzondere, locatiegerichte programma's te ontwikkelen die op Strijp S zullen worden gerealiseerd. Zo is 2018Brabant voor Strijp S een katalysator, inspirator en extra stimulans om alle ambities en verwachtingen waar te maken.

Helmond

De spoorzone ligt ingeklemd tussen centrum, kanaalzone en Suytkade. Voor deze drie gebieden liggen er ambitieuze plannen, die respectievelijk in de fase van masterplan, businesscase en uitvoering verkeren. De urgentie om met de spoorzone aan de slag te gaan, schuilt in de integrale aanpak van deze drie ontwikkelingen. In die wetenschap is een gebiedsvisie voor de spoorzone in wording. Oogmerk: de ontwikkeling van een kwalitatief hoogwaardig gebied, zowel ruimtelijk als functioneel, dat past bij de huidige en toekomstige uitstraling van Helmond. In de spoorzone bevindt zich industrieel erfgoed, waaronder gebouwen van Vlisco en het complex van De Nederlandsche Cacaofabriek. Er loopt een haalbaarheidsonderzoek naar huisvesting van culturele functies in het laatstgenoemde complex. Opmaat tot de transformatie van de spoorzone is de realisatie in 2012 van een onderdoorgang die de barrièrewerking van het spoor opheft. Dankzij deze doorsnijding zal ook het knooppunt van openbaar vervoer en verkeer aan efficiëntie winnen.

's-Hertogenbosch

De Bossche Spoorzone rijgt grote stedenbouwkundige en infrastructurele projecten aaneen, die tezamen zo'n 200 hectaren beslaan. Oogmerk is de totstandkoming van een multifunctioneel centrumgebied. Een verkenning van zuid naar noord: het nieuwe Jeroen Bosch-ziekenhuis – 170.000 m² bvo en 730 bedden – en Zorgpark; het Koning Willem I College; de Randweg West; het Paleiskwartier dat wonen, werken, cultuur en onderwijs met elkaar verbindt; de Ponte Palazzo die het Paleiskwartier met de historische binnenstad gaat verbinden; revitalisering van woon- en werkwijk Boschveld; het 44.000 m² grote beurzen- en evenementencomplex Brabanthallen dat wordt uitgebreid en De Gruyter Fabriek die een ingrijpende renovatie beleeft. Met 55.000 m² is dit laatstgenoemde complex het grootste bedrijfsverzamelgebouw van Nederland. Het biedt onderdak aan creatieve bedrijvigheid; in 2012 zullen er naar schatting 1700 mensen werken. Een dossier apart vormt de Kop van 't Zand ten oosten van het spoor. Dit gebied aan de Zuid-Willemsvaart kent veel industrieel erfgoed, waaronder de voormalige Willem II-sigarenfabriek, de gerenoveerde Verkadefabriek die als cultureel hart fungeert en – aan het water – de mengvoederfabriek De Heus die vanaf 2013 vrijkomt.

Tilburg

De Spoorzone Tilburg behelst de transformatie van circa 55 hectaren verouderd industrieterrein naar een multifunctioneel centrumgebied dat zich uitstrekt tussen Interpolis en Westpoint. Tilburg wil met de ontwikkeling van de Spoorzone niet alleen de stad versterken, maar ook haar centrale functie en positie binnen Brabantstad markeren.

De opgave betreft de realisatie van circa 450.000 m² vastgoed, deels door herbestemming en deels in nieuwbouw, voor onderwijs [Fontys Hogescholen], wonen en werken en culturele evenementen.

Tot slot bevindt zich veel industrieel erfgoed binnen het plangebied van de Spoorzone, met name op het terrein van de NS Werkplaats, dat zal worden herbestemd.

6.3.2 DROMEN OVER DE ONVOLTOOIDE STAD

Welke deelprojecten onder 'De Onvoltooide stad' zullen vallen, is uiteraard nog onbekend. Maar de spoorzones verleiden ontegenzeggelijk tot dromen. Enkele daarvan:

Een BRABANTSTAD EXPO met ontwerpen van toonaangevende Nederlandse en internationale architecten onder wie John Körmeling, Winy Maas, Rem Koolhaas en Adriaan Geuze.

CAMPUSSEN waar getalenteerde studenten van Brabantse kunstopleidingen en collega-instellingen elders in Europa onder leiding van makers – van het kaliber Peter Greenaway, Johan Simons, Pierre Audi, Lars von Trier – enkele maanden aan projecten werken. 'Campus' betekent ook dat de studenten op het terrein leven en werken.

Een SAMENWERKINGSVERBAND MET DE EFTELING, waarbij kunstenaars een eigentijdse legende of een attractie ontwikkelen die inhoudelijk aan BrabantStad raakt.

Kunstenaars die op micro- en macroniveau met het 'netwerk' aan de slag gaan – een onmiskenbaar Brabants fenomeen. Enkele netwerken die inzet kunnen zijn van kunstprojecten: erfgoednetwerken, zoals verbindende militaire linies in Brabant; ecologische netwerken; neurale netwerken – van bioscience tot kunstmatige intelligentie; nieuwe media en sociale netwerken – van LinkedIn en Facebook tot Twitter en MySpace. Ook zullen landschapskunstenaars worden uitgenodigd om het netwerk van steden letterlijk uit te drukken. Te denken valt aan opzienbarende verbindingen met gebruikmaking van materialen, mensen, [laser]licht, geluid, beelden etc.

Het project 'MEET': Europese theatermakers, schrijvers, fotografen en filmers gaan op zoek naar de menselijke maat van BrabantStad. Deze makers bivakkeren korte tijd in elk van de vijf steden. Ze reizen per trein. Het resultaat van hun queesten wordt in de vijf spoorzones getoond.

Spraakmakend URBAN FESTIVAL in Eindhoven rond Urban Sports en Urban Culture, waarbij skatepark Area 51, bouldergym Monk, The Building en de freestyle BMX-ers van Strijp S gastheren zijn.

DE BRABANT FESTIVAL EXPRESS: bij iedere HSL-stop – Antwerpen, Brussel, Lille, Parijs en Marseille – stappen Brabantse topkunstenaars en jonge talenten uit de trein en geven een show. Afzender: 2018Brabant. Deze show biedt een doordachte en overrompelende mix van muziek, design, mode, dans, theater, comedy. Zo verbindt BrabantStad zich met Europa. Vanzelfsprekend keert de trein ook weer terug in BrabantStad voor optredens aldaar.

PIXEL PARADISE: makers krijgen de opdracht om regionale beeldverhalen te maken die in alle vijf steden op een reizend festival worden vertoond. Deze beeldverhalen verbinden de aanwezige ruimtelijke kwaliteiten en nieuwe economische kansen in Brabant en vormen zo een scharnier tussen uiteenlopende sectoren. Buiten kijf staat dat de beeldverhalen inspiratiebron zijn voor het creëren van ruimtelijke kwaliteit en productontwikkeling in regionaal toerisme en recreatie. Zo fungeren de beeldverhalen als stimulans voor investeerders, producenten en bestuurders.

Niet alleen BrabantStad en de spoorzones zijn nog niet af. Die vlieger gaat ook op ook voor vele [nagelaten] muziekstukken, films, beeldende kunstwerken etc. Tijdens 2018Brabant krijgen toonaangevende kunstenaars vrij spel om 'ONVOLTOOIDE WERKEN' af te maken, waarbij ze zich laten inspireren door BrabantStad. Enkele van die onvoltooide werken: de roman 'Het Huys met de Meermin' van Hella S. Haasse, de film 'L'Enfer' van Clouzot, 'De Onvoltooide' van Schubert, 'Pianoconcert in F' van Beethoven en werk van hedendaagse componisten. In dat licht kan ook worden gedacht aan een samenwerkingsverband met de makers van 'Onvoltooid verleden tijd', het VPRO-radioprogramma dat wekelijks discussies, reportages en ooggetuigenverslagen biedt.

Vanzelfsprekend past ook architectuur in 'De Onvoltooide stad'. Zo is de tentoonstelling 'NOOIT GEBOUWD BRABANT' voorstelbaar, met plannen, schetsen, ontwerpen en maquettes die kort na of al op de tekentafel sneuvelden.

Tot slot zijn projecten op het kruispunt van ARCHITECTUUR en DESIGN denkbaar. Een voorbeeld is het Nederlandse project 'GastGastGeber' tijdens Ruhr Culturele Hoofdstad van Europa 2010. Dit overnachtingsconcept toont Nederlandse design en biedt tegelijkertijd verblijfplaatsen voor bezoekers van RUHR.2010. Als hotelaccommodatie fungeren industrieel erfgoed – de voormalige watertoren van het station in Oberhausen – en enkele leegstaande appartementen in Dortmund. Als curator tekenen de Nederlandse designers Jurgen Bey en Gilian Schrofer voor de vormgeving van de ruimtes. Een ander inspirerend pact tussen architectuur en beeldende kunst is het RUHR.2010-project 'Emscherkunst', een bewoonbaar sculptuur van kunstenaarscollectief Observatorium uit Rotterdam. Geestverwante projecten kunnen tijdens 2018Brabant zowel bezoekers als programma-onderdelen van een locatie voorzien.

6.3.3 DIGITALE VERBINDINGEN IN 'DE ONVOLTOOIDE STAD

Onder de vlag van 'De Onvoltooide stad' kunnen naast fysieke en culturele ook digitale beeld- en geluidsnetwerken tussen de vijf steden ontstaan. In elke spoorzone komen:

TIJDELIJKE TV- EN RADIOSTUDIO'S, die door kunstenaars worden vormgegeven en ingericht. Vanuit deze studio's worden verbindingen met de andere steden gelegd. Op grote schermen in de vijf Brabantse steden is, bij voorkeur in real time, te volgen wat elders gebeurt. De bevolking wordt sterk betrokken bij de programmering. Een van de digitale projecten zou 'Het paradijs' kunnen heten. In kort bestek: inwoners van

BrabantStad dromen hardop over het paradijs op aarde. Waaraan moet het voldoen? Wat zijn de spelregels en de struikelblokken in dat hof van heden? Nadat ze van ondertiteling zijn voorzien, worden de dromen, bekentenissen en oplossingen van BrabantStad-inwoners op straatschermen elders in Europa vertoond – in elke hoofdstad één.

2018BRABANT-WEB CAMS, die regelmatig van locatie veranderen, geven beelden door die op grote schermen te zien zijn.

Uiteraard zal er ook een DIGITAAL BRABANTSTAD van de grond komen. In deze stad kun je on-line gesprekken voeren met andere inwoners van BrabantStad, skypen, deelnemen aan speciaal ontworpen 2018Brabant-battles, gezamenlijk on-line muziek, gedichten en ontwerpen creëren etc.

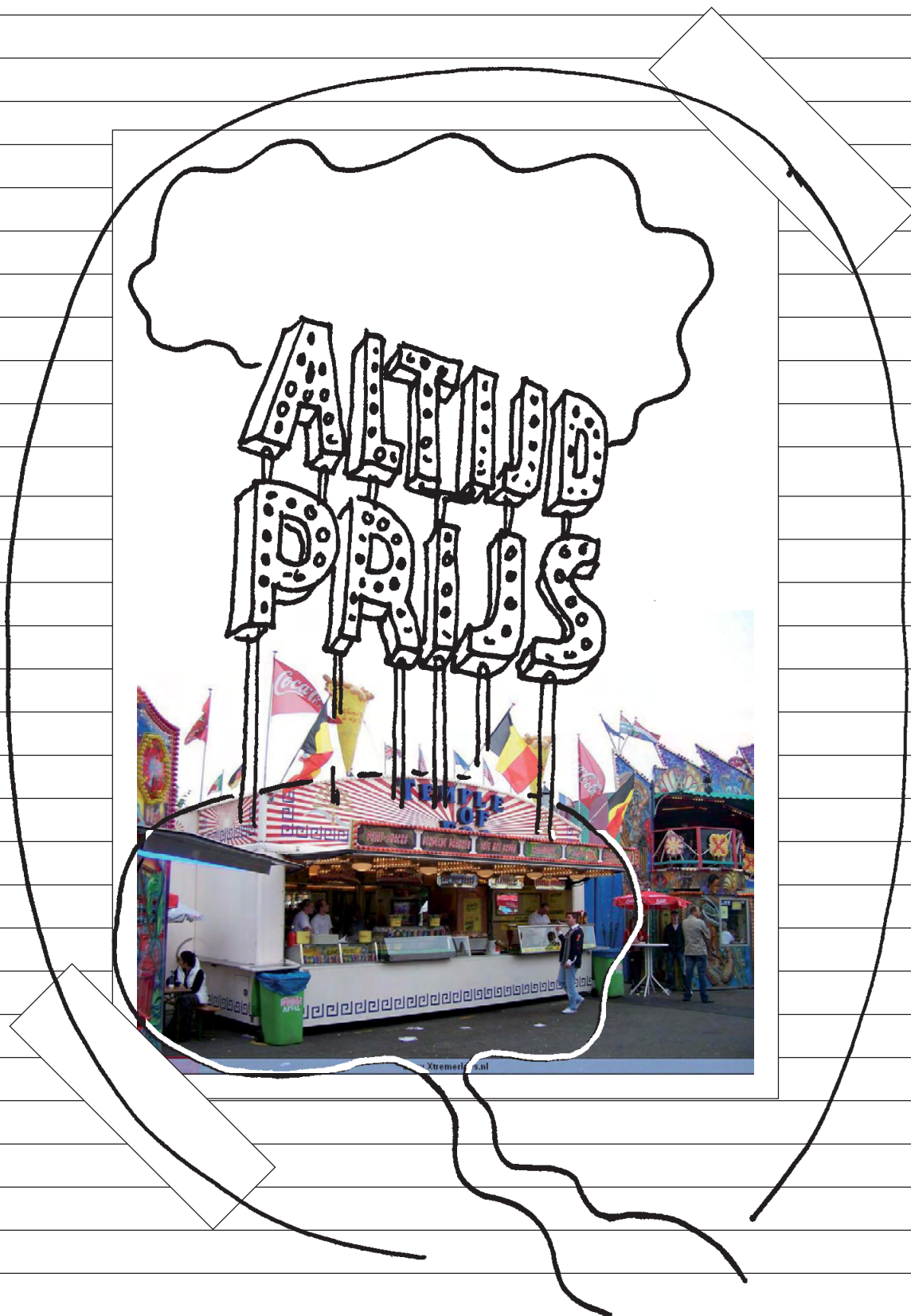
Nomen est omen: 'De Onvoltooide stad' zal vooral projecten voortbrengen waarvan de loop – en afloop – zich [nog] nauwelijks laat beschrijven.

7. IMPACT EN LEGACY

Ondanks de forse meerjareninvesteringen die Culturele Hoofdstad van Europa in eerste instantie vergt, is de titel felbegeerd. De laatste jaren is in de verkozen landen zelfs sprake van scherpe concurrentie tussen de steden. Intrigerend, maar verklaarbaar. De successen van onder meer Antwerpen, Lille en Liverpool illustreren dat kandidaatstelling voor Culturele Hoofdstad van Europa zich terugverdient. Ook 2018Brabant heeft sociaal, economisch en cultureel een gunstige impact, waarbij het versterkte imago van BrabantStad meer is dan een voetnoot bij de cijfers.

Een evaluatie van de Culturele Hoofdsteden van Europa, het zogeheten Palmer-rapport [2004], stelt dat de betrokken steden hun investeringen vrijwel altijd kunnen verzilveren – zowel materieel als immaterieel. Ook recent onderzoek door de Universiteit van Tilburg bevestigt dat de kost voor de baat gaat, maar dat deze oefening in geduld loont. Zo leert het onderzoek dat de economische impact van Culturele Hoofdstad van Europa gemiddeld twee keer zo groot is als de programma-investering. De bezoekersbestedingen vormen het grootste aandeel. Overige bronnen zijn inkomsten van de culturele sector, groei van het zakelijk toerisme en mediawaarde.

Een vuistregel is: hoe groter de investering en hoe beter het programma, des te groter en duurzamer de opbrengsten. De bewijslast daarvoor is onder meer te vinden in Lille en Glasgow. Aan het 'merk' Culturele Hoofdstad van Europa danken zij een imagoverbetering die structureel meer toeristen oplevert. Feit is dat de publieksaandacht niet wegebt na 31 december van het titeljaar. Zo heeft Glasgow sinds 1991 ruim 76% meer buitenlandse toeristen aangetrokken. Lille op haar beurt heeft tussen 2005 en 2008 een toename van 15 procent in overnachtingen behaald.

7.1 TERUGVERDIENDE INVESTERINGEN

Voor BrabantStad is in een prognose berekend dat bij een eigen investering van 100 miljoen euro – aanvullend zijn bijdragen van Rijk, EU en private sector te verwachten – de directe economische opbrengsten uit onder meer entreegelden en bezoekersbestedingen in hotels, horeca kunnen oplopen tot bruto ruim 215 miljoen. Dat betekent bij een investering van 10 miljoen euro per stad dat tegenover elke euro die de stad investeert een opbrengst van gemiddeld 4,3 euro staat.

Daarnaast is er sprake van een indirecte economische impact [multiplier-effecten] van gemiddeld 1.5 op de regionale economie. Het gaat hier om de effecten die de gestegen omzet – als gevolg van de bezoekersuitgaven – op de rest van de economie heeft. Hierbij kan worden gedacht aan de inkomsten van toeleveranciers, vervoerbedrijven etc. Uitgedrukt in geld is dat nog eens 50 miljoen euro die in BrabantStad wordt verdiend.

De noodzaak om anticyclisch te investeren, geldt met name in een tijd van economische laagconjunctuur. Ook gelet op het belang om de concurrentiepositie van BrabantStad te verstevigen, zien wij in het huidige economische klimaat een extra argument om te investeren in 2018Brabant.

7.2 CULTURELE, SOCIALE EN IMAGO-IMPACT

Naast de economische meerwaarde heeft de titel ook culturele, sociale en imago-impact. Uit onderzoek blijkt dat steden die zich met de titel Culturele Hoofdstad van Europa mochten kronen een aanzienlijke versterking beleefden van het culturele klimaat. Verder is er sprake van een duurzame toename met gemiddeld 30% van de culturele participatie, vooral in de groep 18- tot 25-jarigen. De deelname van jongeren en migranten aan Culturele Hoofdsteden van Europa en de veelal grote betrokkenheid van vrijwilligers – zo kreeg Lille 2004 circa 17.000 vrijwilligers op de been – stutten de sociale cohesie en versterken de lokale trots. Deze maatschappelijke legacy is van onschatbare waarde. Daarnaast leidt media-aandacht tot verandering en versterking van het imago dat de stad nationaal en internationaal heeft.

Toch valt er geen notariële akte op te tekenen dat de toekenning van de titel Culturele Hoofdstad van Europa automatisch tot succes leidt. In de praktijk blijkt het afhankelijk van hoe steden de titel benutten om mensen, middelen en politiek in beweging te krijgen. Wel leeft op voorhand de overtuiging dat het thema ‘De kunst van het samen leven’ en projecten als ‘De Onvoltooide stad’ sterk aan de leefwereld van Brabanders raken. Dat vergroot de kans op een aansprekende nalatenschap in het culturele, economische, ruimtelijke en sociaal-maatschappelijke domein. Wat de reikwijdte van de legacy betreft: die beperkt zich niet tot de grenzen van BrabantStad. Dankzij haar cultureel, ambachtelijk en technologisch innovatief vermogen neemt de nieuwe Mozaïek Metropool immers een onmisbare positie in binnen het kwadrant met omliggende culturele en economische topgebieden en havens – Ruhr, Randstad, Vlaamse Ruit en de havens van Rotterdam, Antwerpen en Amsterdam.

7.3. OPBRENGSTEN KANDIDAATSTELLING

Hoewel het titeljaar zelf de grootste aanjager van de lokale ontwikkelingen is, zijn de opbrengsten van de kandidaatstelling evenmin te onderschatten. Die vlieger gaat zeker op als er sprake is van een voorprogrammering of een meerjarenprogramma, zoals bij 2018Brabant. Exemplarisch is de kandidaatstelling van Newcastle Gateshead. De 450.000 inwoners van deze Noord-Engelse ‘tweelingsteden’ zagen de Europese titel voor 2008 aan hun neus voorbijgaan, maar een alternatief programma had significante impact. Zo resulteerde een investering van 24 miljoen euro in ruim 50 miljoen economische opbrengsten. Ook voor 2018Brabant is becijferd wat de opbrengsten van het meerjarenprogramma 2012-2018 zijn als er ‘in Brussel’ achter het net wordt gevestigd. De prognose: een opbrengst van 60 miljoen euro.

7.4 LEGACY VOOR BESTUUR

Brabant is vertrouwd met de kunst van het netwerken. Maar ‘netwerk’ is ook een belangrijk 21ste-eeuws ordenend beginsel in bestuur, sociaal leven, cultuur en economie. 2018Brabant zal bijdragen aan een verdere versterking en uitbreiding van netwerken in hun vele verschijningsvormen en op tal van niveaus. Niet het minst zal dat gelden voor bestuurders en beleidsmakers. De verwachting is dat groeiend vertrouwen tussen bestuurders onderling zowel ‘grondstof’ als ‘eindproduct’ van Brabantstad is.

7.5 LEGACY VOOR NEDERLAND EN EUROPA

2018Brabant zal een grote impact voor Nederland hebben. Enkele winstpunten: internationale profilering, de stimulans in een economisch spilgebied, culturele samenwerking over provinciegrenzen heen, verbetering van onderwijs, wetenschappelijke verbreding, grotere aantrekkingskracht op bedrijven en op [Europese] organisaties die zich oriënteren op vestiging in de Benelux.

Brabantstad is een laboratorium voor samen leven en samen besturen binnen een Mozaïek Metropool. Europa geeft ons de kans om dat onder de vlag van Culturele Hoofdstad te beproeven. Zowel in de aanloop naar 2018 als daarna geven wij de best practices en opgedane inzichten – governance op z’n Brabants – van harte terug aan Europa. De noodzaak om binnen een stedelijk netwerk de kunst van het samen leven en besturen onder de knie te krijgen, is immers geen exclusieve Brabantse aangelegenheid. Zo geeft de aanpak van 2018Brabant een hernieuwde betekenis aan het fenomeen Europese Culturele Hoofdstad.

7.6 MONITORING

Het belang van monitoring reikt verder dan voldoen aan formele eisen van Brussel. Monitoring van het proces levert ook gegevens op die waardevol zijn voor zowel het ontwikkelen en bijstellen van het beleid als het vormgeven van het programma in 2018. Bovenal maakt het de beoogde economische, sociale, culturele en imago-effecten inzichtelijk. Daarnaast zal worden ingezoomd op de bijdrage van het programma aan de ontwikkeling van Brabantstad.

Het is zaak om monitoring ver vóór aanvang van het programma 2018Brabant te beginnen. Zo ontstaat een heldere ‘nullijn’ vanwaaraf alle effecten van 2018Brabant Culturele Hoofdstad longitudinaal gemeten kunnen worden. Belangrijke data uit de nulmeting zijn de culturele

consumptie, activiteiten en opinies van inwoners en cultuurproducten in BrabantStad. Samenwerking tussen steden, culturele producenten en onderzoekers bewerkstelligt dat het onderzoeksprogramma niet alleen informatie genereert, maar ook bijdraagt aan het culturele programma. Immers: het onderzoek verschaft ook inzicht in belangrijke culturele- en sociale trends. Identificatie van deze trends biedt kans om er programmatisch – maar ook in breder BrabantStad-beleid – op in te spelen. Tot slot zal het monitoringsprogramma veel innovatieve vormen van onderzoek omvatten, die ook een bijdrage kunnen leveren aan culturele en/of sociale ontwikkelingen in BrabantStad.

8. CONCLUSIES

Een langjarige culturele impuls zal de ontwikkeling van de vijf grote Brabantse steden afzonderlijk versnellen en het gezamenlijke BrabantStad versterken. Op die manier wint de ingezette ontwikkeling van 'De vijf' tot een Mozaïek Metropool fors aan kracht.

Drie uitgangspunten staan hierin voorop: elke stad behoudt haar eigen identiteit, de steden hebben gelijke zeggenschap en ze versterken hun kracht in wederkerigheid met het ommeland. Het belangrijkste ijkpunt in de ontwikkeling tot Mozaïek Metropool is de menselijke maat. Die past bij Brabant en doet recht aan haar ruimtelijke, sociale, economische, historische en culturele karakter. Bovenal past die maat bij het DNA van Brabant, waarin samenwerking 'dominant' is.

Van vijf steden-met-ommeland naar BrabantStad en Mozaïek Metropool is een uitdagende driesprong. Maar ze is ingezet – en haalbaar. Atleten weten wat het risico van de hink-stap-sprong is: verlies van snelheid na de stap. Om in Brabant het tegendeel te bereiken, is wind in de rug nodig. Die is er: de kandidatuur en titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018.

ACTUEEL EN URGENT THEMA

Aansprekend thema van onze kandidaatstelling is 'De kunst van het samen leven'. Weliswaar beoefenen we die veelzijdige kunst in Brabant van oudsher – samen werken, besturen, leren, culturen verrijken, genieten, etc. – maar de 21ste eeuw daagt uit om die kunst beter onder de knie te krijgen. Zo is 'De kunst van het samen leven' een actueel en urgent thema.

Culturele Hoofdstad van Europa 2018 is een langgerekte oefening in deze kunst. Die exercitie is klein begonnen in 2008. Nu, twee jaar later, groeit het aantal deelnemers zienderogen. Dat geldt voor bestuurders en burgers, maar ook voor betrokkenen uit cultuur, bedrijfsleven en onderwijs. Zij helpen de koers te markeren, delen hun kennis en verstevigen de netwerken. Het sterkende vooruitzicht: dit is nog maar het begin van de oefening. Zo zullen we ook in de bidbookfase Brabant in de breedte betrekken bij het bedenken, ontwikkelen en uitvoeren van projecten die letterlijk en figuurlijk de kunst van het samen leven tonen.

TWEE VLIEGEN IN ÉÉN KLAP

Met de kandidaatstelling voor Culturele Hoofdstad van Europa 2018 willen we twee vliegen in één klap slaan:

- De kunst van het samen leven beter onder de knie krijgen;
- De ontwikkeling van de Mozaïek Metropool een impuls geven.

Voor beide is cultuur het vliegwiel, zowel in het voorland van 2018 als in het Europese titeljaar zelf en daarna.

Alle oefeningen in de kunst van het samen leven, zullen in 2018 uitmonden in ‘De onvoltooide stad’. Die naam verwijst naar elk van de vijf steden, maar ook naar de Mozaïek Metropool. [Inter] nationale kunstenaars gaan spraakmakende projecten ontwikkelen in de spoorzones. Elk van deze vijf zones is een voorportaal van BrabantStad. Ook willen we de opgedane kennis en inzichten van 2018Brabant als eye-openers beschikbaar stellen aan Europa. De kunst van het samen leven en besturen is immers geen exclusief Brabantse uitdaging.

Buiten kijf staat dat Culturele Hoofdstad van Europa grote impact en legacy zal hebben, zowel sociaal en cultureel als economisch. Zelfs indien BrabantStad met haar kandidaatstelling achter het net vist, zullen de effecten van de nominatie gunstig zijn – ook voor Nederland. Verder geldt uitdrukkelijk dat het meerjarige programma zijn beslag zal krijgen, of BrabantStad haar nominatie nu wel of niet verzilvert.

NU OF NOOIT

De kandidaatstelling zelf is kansrijk. Bovendien versterkt zij het momentum voor doorontwikkeling van BrabantStad. Het is dan ook nu of nooit. Als we kiezen voor ‘nu’, zijn er uiteraard condities en vervolgstappen.

De vier belangrijkste:

- Vaststellen van de inhoudelijke koers, die als basis dient bij het uitwerken van het definitieve bid.
- Aanstelling van een artistiek leider die een kansrijk programma voor een nationaal en international publiek kan uitwerken.*
- Zicht op een substantieel budget voor een aansprekend programma in 2018 en een stevige marsroute op de weg naar 2018 en daarna.
- Principebesluit van de Raden en de Staten op het budget, nader uit te werken en te onderbouwen in de begroting 2012/2013.

** Aan deze tweede conditie is inmiddels voldaan: met ingang van 15 oktober 2010 is Martijn Sanders, voormalig directeur van het Concertgebouw en huidig voorzitter van het Holland Festival, aan de slag gegaan als artistiek leider. De stuurgroep 2018Brabant, waarin Rombouts, Van de Donk, de wethouders Cultuur, de gedeputeerden Cultuur en BrabantStad zitting hebben, heeft met deze voordracht ingestemd.*

Tot slot. In 2010 is het een eeuw geleden dat Willem Elsschot een later veelgeciteerde zin schreef: “Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren.” Het zou van lef maar bovenal van langetermijndenken getuigen als Breda, Eindhoven, Helmond, ’s-Hertogenbosch, Tilburg en de Provincie elkaar exact honderd jaar later boven die woorden uittillen. Want BrabantStad verdient het. BrabantStad kan het. En Nederland wint met BrabantStad.

8.1 VERVOLGSTAPPEN

	STAP	TOELICHTING	PLANNING
1	Veldconsultatie koers	Gesprek over de koers met partners uit het veld [cultuur, onderwijs, bedrijfsleven]	juli 2010
2	Aanzoeken artistiek leider	Artistiek leider voor de komende fase	Najaar 2010
3	Uitvoeringsorganisatie fase bidbook	Uitwerken opzet en aansturing van de organisatie [inclusief A.O.] met betrokkenheid uit triple-o en cultuur	Sept.-dec. 2010
4	Behandeling koers in Raden en Staten	Het dossier zal ook een voorstel bevatten met betrekking tot [financiële] inrichting van het meerjaren programma	Voorjaar 2011
5	Uitwerking bidbook	Uitwerken inhoudelijke koers tot bidbook	Vanaf voorjaar 2011
6	Campagne	Bijstellen en intensiveren campagne en communicatie	Najaar 2010 en verder
7	Uitrol projecten	Verdere uitrol projecten	Medio 2011
8	Besluitvorming bidbook	Besluitvorming in BrabantStad	Medio 2012
11	Start selectieprocedure	Inleveren bidbook en presentatie aan de jury	Tweede helft 2012

8.2 TIJDPAD VOOR HET BIDBOOK

FASE	TOELICHTING	DATA
Uitwerking criteria door ministerie van OC&W	Met advies van de Raad voor Cultuur worden de spelregels voor NL-inzendingen specifieker gemaakt	voorjaar 2011
Aanmelding kandidaten	Indienen van bidbook	voor november 2012
Presentatie aan de jury	De jury komt naar de indienende stad voor werkbezoek en toelichting op bidbook	nog niet bekend
Jury maakt shortlist van kandidaten	Aantal kandidaten voor shortlist is nog onbekend. De jury bestaat voor de helft uit internationale experts [benoemd door de Europese instellingen] en voor de helft uit Nederlandse experts [benoemd door Min. van OC&W].	voor januari 2013
Aanvulling van bidbook	Kandidaten op de shortlist vullen bidbook verder aan, mede op basis van juryaanwijzingen.	nog niet bekend
Definitieve keuze van de jury	Hiermee is de kandidaat feitelijk gekozen.	september 2013
Aanmelding van kandidaat bij de EU	Hiermee wordt de procedure gestart om een formeel Europees besluit te publiceren.	voor november 2013
Officiële toewijzing titel door de Europese Raad	De Raad – gezamenlijke Europese lidstaten – neemt dit besluit.	mei 2014

COLOFON

Concept en samenstelling:

Programmabureau 2018Brabant
met dank aan vele meedenkers

Tekst en eindredactie:

Eric Alink

Vormgeving:

Studio Boot